

Sławomir Wnęk – Boguchwała

Wybrane zagadnienia społeczno-gospodarcze z dziejów Strzyżowa od końca XIX do połowy XX wieku

W prezentowanym artykule zajmiemy się wybranymi zagadnieniami społeczno-gospodarczymi Strzyżowa od końca XIX do połowy XX w., koncentrując się na omówieniu źródeł utrzymania. W dobie autonomii galicyjskiej obserwujemy przyspieszony rozwój gospodarczy miasta zauważalny w budownictwie publicznym, w mniejszym stopniu w zakresie architektury przemysłowej, z której najistotniejszym obiektem była stacja kolejowa zbudowana na początku XX wieku. W czasie II wojny światowej doszło do zasadniczej zmiany w składzie ludności miasta spowodowanej zagładą społeczności żydowskiej.

Najobszerniejsze dokumenty dotyczące okresu autonomicznego i dwudziestolecia międzywojennego Strzyżowa posiada Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Pierwszorzędne znaczenie mają zespoły: Akta miasta Strzyżowa, Zarząd Miejski w Strzyżowie i Akta gminy Strzyżów. Tam znajdują się informacje na temat organizacji magistratu, funkcjonowania strzyżowskiego rzemiosła i działalności gospodarczej. Wartościowy zbiór strzyżowianów zdeponowano w Muzeum Samorządowym Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie. Skatalogowania wymagają zasoby Archiwum Parafialnego w Strzyżowie, które tylko częściowo wykorzystano. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie posiada interesujące dane dotyczące rozbudowy połączeń kolejowych w Galicji, w tym także urozmaicony materiał ikonograficzny na tyle bogaty, że może stanowić podstawę do odrębnego opracowania historii strzyżowskiego dworca kolejowego. Archiwum Państwowe w Przemysłu przechowuje dokumenty dotyczące działalności kredytowej strzyżowskich instytucji, strzyżowskich notariuszy i Sądu Powiatowego w latach 1872-1946. Wykorzystano także prasę rzeszowską z lat osiemdziesiątych XIX w.

I Strzyżów na przełomie XIX i XX wieku

Hipolit Stupnicki podróżujący po Galicji w połowie XIX w. pisząc o Strzyżowie skupił się na architekturze strzyżowskiego kościoła. W 1849 r. napisał, iż to miasto „ze

starożytnym w gotyckim smaku zbudowanym kościołem¹. Informację tę powtórzył w drugim wydaniu książki z 1869 r. Zastanawiające jest, że Stupnicki nie zauważył pałacu Skrzyńskich położonego blisko centrum miasta. Na tej podstawie można sądzić, że autor przewodnika po Galicji nie był w Strzyżowie a informacje na jego temat czerpał ze źródeł zastępczych. Obok pałacu znajdował się park i ogród założony u schyłku XIX i na początku XX w. w części odgradzającej siedzibę właścicieli od folwarku w otoczeniu oranżerii zniszczonej w połowie XX wieku².

Zabudowa i obszar miasta

Mały zespół urbanistyczny charakteryzujący miasteczka stanowi swoisty układ przestrzenny o organicznej wielkości - rynek, oddzielony od innych wyraźnie zaznaczoną granicą topograficzną lub krajobrazową. Zabudowa małego miasta charakteryzuje się szeregiem łączących się ze sobą lub położonych w niewielkiej odległości zespołów architektonicznych³. Zmiany w architekturze miasta nastąpiły w latach dziewięćdziesiątych XIX w. W 1894 r. zbudowano budynek szkoły wydziałowej, wówczas pięcioklasowej. W „Kronice” szkoły czytamy:

„Przed rokiem 1894 nie miała szkoła własnego budynku szkolnego, lecz tułała się po najetych domach, aż dopiero w 1894 r. stanął obecny budynek za kierownika Andrzeja Szmuca⁴.”

W 1912 r. rozpoczęło działalność strzyżowskie gimnazjum. W budżecie miasta wydatki na oświatę były znaczne. Miasto dopłacało np. do gimnazjum, sfinansowało także budowę jednego skrzydła tej placówki⁵. Jeszcze w latach osiemdziesiątych XIX w. dominowała zabudowa drewniana. To się zmieniło na przełomie wieków za sprawą coraz bardziej restrykcyjnych przepisów administracyjnych, ale także na skutek ruiny budowlanej lub pożarów, które wymusiły te zmiany. W maju 1895 r. spłonęła drewniana część miasta, pożar zniszczył m.in. dach kościoła, który odbudowano w latach 1896-1897. Pracami kierował Włodzimierz Demertykiewicz, zaś wewnątrz kościoła obrazami ozdobił Jan Tabiński.

¹ H. Stupnicki, *Galicja pod względem geograficzno-topograficzno-historycznym skreślona przez [...] z mapą Galicji, łącznie z obwodem krakowskim i Bukowiną*, Lwów 1849, s. 48; tenże, *Galicja pod względem geograficzno-topograficzno-historycznym :z mapą Galicji i Bukowiną*, wyd. 2, Lwów 1869, s.72.

² J. Piórecki, *Zabytkowe ogrody i parki województwa rzeszowskiego*, Bolestraszyce 1996, s. 114-116.

³ K. Wejchert, *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Warszawa 1984, s. 23; A. Wyrobisz, *Układ przestrzenny miasta jako źródło historyczne* [w:] Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi, red. A. Bartoszewicz i in., Warszawa 2010, s.163-172.

⁴ Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej, *Kronika szkolna za lata 1794-1929*, s. 6.

⁵ Archiwum Państwowe w Rzeszowie (dalej APRz), Miejskie Gimnazjum Koedukacyjne w Strzyżowie 1912-1938, sygn.. 1-13; *Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Realnego z prawem publiczności w Strzyżowie za rok szkolny 1916/17, Strzyżów 1917*, passim.

Ludność Strzyżowa rosła w nieznanym tempie i wynosiła w 1880 r. 1740 mieszkańców, w 1890 - 1835, w 1900 - 2007, w 1910 - 2238. Zestawiając dane dotyczące ludności i budynków mieszkalnych Błażowej, Głogowa, Strzyżowa i Tyczyna, a więc miasteczek o porównywalnym potencjale ekonomicznym, zauważymy wspólne tendencje charakterystyczne dla ośrodków małomiasteczkowych powiatu rzeszowskiego tego okresu, wyrażające się stagnacją ekonomiczną i zastojem demograficznym. Tabela 1.

Tabela 1. Ludność i liczba budynków w Błażowej, Głogowie, Strzyżowie i Tyczynie w latach 1921 i 1931.

Miejscowość	Ludność w 1921 r.	Budynki w 1921 r.	Ludność w 1931 r.	Budynki w 1931 r.
Błażowa	5123	901	4631	947
Głogów	2291	420	2550	501
Strzyżów	2905	302	3060	332
Tyczyn	3095	502	3039	538

Źródło; *Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, część III*, Warszawa 1935, s. 47.

Sporządzony w 1946 r. spis majątku pożydowskiego w Strzyżowie, aneks 1, pozwala przyjrzeć się zabudowie miasta w latach czterdziestych XX w. Większość budynków w centrum miasta należała do Żydów aktywnych w sferze gospodarczej, więc na zapleczu kamienic znajdowały się rozległe magazyny mieszczące towary, a nawet stajnie. Najwięcej było kamienic murowanych parterowych, rzadziej występowały kamienice jednopiętrowe. Odnotowano kilka domów, najpewniej położonych w pobliżu rynku, w połowie zbudowanych z cegły i drewna. W zabudowie miasta odbijała się jego słabnąca pozycja ekonomiczna względem rozwijających się ośrodków miejskich⁶. W stosunku do okolicznych miejscowości Strzyżów pozostał centralnym punktem z uwagi na lokalizację instytucji administracyjnych i pozarolnicze źródła utrzymania. Miasto przejmowało tereny podmiejskie. Ze Strzyżowem sąsiadowało Przedmieście Strzyżowskie mające charakter rolniczy. W latach osiemdziesiątych XIX w. było tam 50 domów, które zamieszkiwało 440 mieszkańców: katolików - 436 i 4 izraelitów⁷. 12 X 1912 r. naczelnik gminy Przedmieście Strzyżowskie i jeden z radnych w czasie obrad rady gminy zgłosił wniosek o przyłączenie Przedmieścia Strzyżowskiego do Strzyżowa. Nie uzyskał on przychylności rady gminy. W uzasadnieniu radni głoszący prze-

⁶ J. Hoff, *Wygląd małych miast galicyjskich w XIX i na początku XX wieku*, [w:] *Rozwój przestrzenny miast galicyjskich*, red. Z. Beiersdorf, A. Laskowski, Jasło 2001, s. 97-103.

⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimirski, t. 9, Warszawa 1888, s. 137.

ciwko temu wnioskowi twierdzili, że przyłączanie ich gminy do Strzyżowa będzie dla niej niekorzystne. Obawiano się, że Przedmieście Strzyżowskie nie będzie dostatecznie mocno reprezentowane w radzie miasta oraz tego, że miejski ośrodek podporządkuje sobie gminę wiejską. Podniesiono także problem znacznego zadłużenia Strzyżowa. Radni byli zdania, że miasto ma spore możliwości rozwoju w granicach administracyjnych, niekoniecznie więc powinno sięgać po sąsiednie gminy⁸. Kwestia przyłączenia Przedmieścia Strzyżowskiego do miasta powróciła w okresie międzywojennym i zakończyła się powodzeniem. W dniu 30 III 1925 r. do Strzyżowa przyłączono gminę wiejską Przedmieście Strzyżowskie. Akt notarialny sporządzono w strzyżowskiej kancelarii⁹. W 1931 r. obszar miasta wynosił 8,95 km²

Administracja

W 1896 r. Strzyżów został podniesiony do rangi miasta powiatowego, na terenie którego mieszkało prawie 59 tys. osób podzielonych na 56 gmin. W 1914 r. starostą strzyżowskim był Stanisław Tyszkowski, sekretarzem namiestnictwa Zygmunt Dembowski, zaś sekretarzem powiatowym Jan Reindl, lekarzem powiatowym dr Antoni Biliński, a weterynarzem powiatowym Tadeusz Sroczyński. W strukturze starostwa działał urząd podatkowy kierowany zatrudniający sześciu urzędników i woźnego. Przy starostwie działała Rada Szkolna Okręgowa, którą kierował Karol Maryański wraz ze swoim zastępcą księdzem dziekanem Józefem Witkowskim. Obowiązki inspektora szkolnego pełnił Józef Chuchla. Skład rady uzupełniali jego członkowie reprezentujący różne środowiska społeczne. Władysław Michałowski z Dobrzechowa reprezentował okoliczne ziemiaństwo, ksiądz Teodor Marena grekokatolików, Jakub Kanner izraelitów. W 1932 r. zlikwidowano starostwo strzyżowskie, włączając ten obszar do powiatu rzeszowskiego.

Funkcjonował Sąd Powiatowy podległy Sądowi Obwodowemu w Rzeszowie¹⁰. W 1882 r. sędzią był Feliks Radwański, adiunktem Zygmunt Kowalski, zaś kancelistą Henryk Mazaraki¹¹. W latach 1907-1916 radcą Sądu Krajowego a następnie naczelnikiem Sądu Powiatowego w Strzyżowie był Zygmunt Tałasiewicz rodem z Ropczyc, sędzią, adwokatem i działaczem narodowy i spółdzielczy, od 1916 r. związany z Rzeszowem jako sędzią Sądu Okręgowego. Ponadto zatrudnionych było 3 sędziów: Kazimierz Ja-

⁸ MSZS, *Gmina Przedmieście Strzyżowskie. Księga uchwał założona 1 I 1889 r.* Protokół uchwały Rady Gminy z 12 X 1912.

⁹ APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn.70.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Przemyślu, *Sąd Powiatowy w Strzyżowie (1872-1946). Akta spraw karnych, spadkowych, egzekucyjnych, spadkowych*, sygn. 618.

¹¹ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji za 1882 rok*, Lwów 1882, s. 124.

recki, Kazimierz Tylko – obaj z tytułami doktora prawa, oraz Jakub Filip Cichocki. Wspierało ich 4 urzędników kancelaryjnych: Karol Feuerpataky, Bazyl Halski, Józef Lenkiewicz i Stanisław Kisiel. Szematyzm galicyjski za 1914 r. wymienia trzy kancelarie adwokackie, które prowadzili Hersch Fuchs, Henryk Schörnstien i Jakub Überal. Działo kilka kancelarii notarialnych prowadzonych przez Konstantego Rogalskiego w latach 1873-1875, Feliksa Miskyego (1878-1881) i najdłużej przez Zygmunta Holcera (1883-1914)¹². W okresie międzywojennym kancelarie prowadzili Adam Bański w latach 1925-1933 i Janusz Rudnicki (1925-1947)¹³.

W latach osiemdziesiątych XIX w. obsada Urzędu Miejskiego była skromna i liczyła kilka osób. W 1882 r. burmistrzem był Onufry Harmata, jego zastępcą Alter Reicher, sekretarzem Józef Palinowski, kasjerem Andrzej Schmutz, kontrolerem Józef Ligeża, ponadto lekarz powiatowy i policjant¹⁴. Krótco przed wybuchem I wojny światowej obsada Urzędu Miejskiego w Strzyżowie w 1913 r. była następująca. Burmistrzem był Józef Patryn, zastępcą Piotr Górnicki, sekretarzem Andrzej Przystalski, kasjerem Adest Feiweł, inspektorem podatkowym Jan Piszczek. Asesorami byli Stanisław Pasternak, Mojżesz Diamant, Wolf Deutsch i Nechemie Alter. Urząd Miejski zatrudniał ponadto pracownika kancelaryjnego, trzech policjantów, lampiarza i stróża nocnego¹⁵. 15 IX 1914 r., a więc w warunkach wojennych, Józef Patryn został posądzony przez lekarza pułkowego dra Brunona Kleina o przyjęcie korzyści majątkowej w wysokości 10 000 koron, w zamian za odstąpienie od wpisania na listę poborowych kilku strzyżowskich Żydów. Postępowanie wszczęła prokuratura wojskowa w Rzeszowie. Zostało ono umorzone wobec bezpodstawnych oskarżeń¹⁶. W okresie międzywojennym burmistrzem był Józef Chmiel, działacz niepodległościowy i lekarz, żołnierz Legionów Polskich, uczestnik wojny z bolszewikami w 1920 r. W czasie okupacji hitlerowskiej lekarz placówki AK Strzyżów-Niebylec. Jesienią 1944 r. wybrany ponownie burmistrzem Strzyżowa. Tę barwną postać

¹² S. Kozak, *Obraz notariatu w Galicji w świetle austriackich ustaw notarialnych z 1855 i 1871 roku*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 5, 1997, s. 107-122; tenże, *Notariusze rzeszowscy i ich kancelarie w latach 1859-1914*, „Prace Historyczno-Archiwalne” , t. 8, 1999, s.44; tenże, *Obszary aktywności gospodarczej ludności miasta i wsi galicyjskiej na podstawie akt notarialnych. Badania sondażowe* [w:] Miasteczko i okolica od średniowiecza do współczesności, red. J. Hoff, Kolbuszowa 2006, s.196-216.

¹³ Archiwum Państwowe w Przemyślu, Akta notariusza Adama Bańskiego w Strzyżowie (1925-1933), sygn. 883; Akta notariusza Zygmunta Holcera w Strzyżowie (1881-1925), sygn. 884; Akta notariusza Feliksa Miskyego w Strzyżowie (1878-1881), sygn. 885; Akta notariusza Konstantego Rogalskiego w Strzyżowie (1873-1875), sygn. 886; Akta notariusza Janusza Rudnickiego w Strzyżowie (1925-1947), sygn. 887.

¹⁴ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji za 1882 rok*, s. 305.

¹⁵ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji za 1913 rok*, s. 524.

¹⁶ APRz, C.K. Sąd Obwodowy w Rzeszowie, *Akta sprawy karnej dra Józefa Patryna*, sygn. 561.

przypomniał we wspomnieniach J. Nowakowski¹⁷.

Od 10 VIII do 16 IX 1873 r. odnotowano 21 ofiar cholery, w tym dzieci do 15. roku życia było dwanaście¹⁸. Był to ostatni nawrót epidemii, o której ofiarach dowiadujemy się z pamiątkowego obelisku poświęconego ofiarom cholery z 1807 r. oraz z ksiąg zmarłych parafii strzyżowskiej z 1849 i 1855 r. Na niewiele zdało się zamykanie granic i kwarantanny dla podróżnych. Lawinowo przybywało chorych, którzy umierali w dramatycznych okolicznościach i na wielką skalę¹⁹. Publikowano instrukcję dla służb sanitarnych, ale także odezwy skierowane do ludności cywilnej informujące o pochodzeniu choroby i jej przebiegu, które odczytywano w miejscach kultu.

W 1914 r. na terenie powiatu strzyżowskiego praktykowało trzech lekarzy: Wiktor Natter we Frysztaku oraz Józef Patrjn i Samuel Taub w Strzyżowie. Praktykowało ponadto 10 akuserek: 2 okręgowe, 1 gminna i 7 jako wolno praktykujące²⁰. W zakresie zdrowia publicznego miasto ponosiło koszty budowy i konserwacji studzienek miejskich. Z budżetu miasta utrzymywano łaźnię miejską przy ulicy Sanockiej. Miasto wpłacało do kasy rzeszowskiego szpitala kwoty należne z powodu leczenia mieszkańców z terenu miasta i powiatu strzyżowskiego²¹. W zakresie opieki społecznej z budżetu miasta przekazywano pewne środki na utrzymanie ochronek prowadzonych przez katolików i izraelitów.

Infrastruktura przemysłowa

Na początku XX wieku zbudowano budynek stacji kolejowej, jeden z kilkunastu na trasie Rzeszów - Jasło. Wyróżniał się masywną konstrukcją i funkcjonalnością. Obok stacji kolejowej znajdowały się: nastawnia, stacja pomp, magazyny i warsztaty²². 11 X 1890 r. ruszył pierwszy pociąg z Rzeszowa do Jasła, zatrzymując się na stacjach Staroniwa, Boguchwała, Czudec, Strzyżów, Dobrzechów, Wiśniowa, Frysztak, Przybówka, Moderówka i końcowej w Jasle. Pierwszy pociąg wiozący oficjalnych gości

¹⁷ „W latach międzywojennych Chmielówka była centralnym ośrodkiem politycznym. Chmiel utrzymywał służbę, konie, bryczkę, którą jeździł do magistratu, utrzymywał wszechstronne kontakty ze strzyżowskim ziemiaństwem (Filipowicze, Wołkowiczy, Konopkowie). Znane były bankiety i przyjęcia dla osób odgrywających w Strzyżowie czołową rolę” Zob. J. Nowakowski, *Strzyżowski alfabet*, Strzyżów 2013, s. 49.

¹⁸ Archiwum Parafialne w Strzyżowie, Liber mortuorum 1868-1888 (Parafia Strzyżów).

¹⁹ F. K. Prek, *Czasy i ludzie*, przygotował do druku, przedmową i wstępem poprzedził H. Barycz, Wrocław 1959, s. 144-145; R. Libelt, *Zdrowie publiczne w Galicji w dobie autonomii w świetle współczesnej statystyki*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. 14, 2004, s. 33-55; G. Zamojski, *Ludność Galicji w latach 1831-1832 w świetle austriackich wydawnictw statystycznych*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. 25, 2013, s. 107-110.

²⁰ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji za 1914 rok*, s. 961.

²¹ A. Codello, *Samorząd miasta Rzeszowa 1867-1914*, Lublin 1964, s.102.

²² Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, C.K. *Eisenbahn Ministerium*, sygn. 194, 195, 196, 197, 198.

wyruszył o 12.30 z Rzeszowa. W Czudcu powitał ich wystrzał z moździerzy i muzyka wojskowa, podobnie było w Strzyżowie i na pozostałych stacjach²³. Czas przejazdu pociągu wynosił około 3,5 godziny. Trzy strzyżowskie ulice w swej nazwie nawiązują do tego wydarzenia. Ulica Bośnia nazwę zawdzięcza pracownikom z Bośni, których u schyłku XIX w. zatrudniono przy budowie kolei, podobnie Boczna Kolejowa i Kolejowa położone w sąsiedztwie dworca. W budynku stacji kolejowej przewidziano mieszkania służbowe dla pracowników kolei, np. naczelnika stacji i jego asystentów, których wykaz zawierają szematyzmy galicyjskie, tabela 2.

Tabela 2. Naczelnicy i asystenci stacji kolejowej w Strzyżowie w latach 1892-1914

Rok	Imię i nazwisko	Stanowisko	Imię i nazwisko	Stanowisko
1892	Józef Dembowski	Naczelnik stacji		
1893	Józef Dembowski	Naczelnik stacji		
1894	Bronisław Bałanda	Naczelnik stacji		
1895	Bronisław Bałanda	Naczelnik stacji		
1896	Feliks Tokarski	Asystent	Karol Pec	Asystent
1897	Feliks Tokarski	Naczelnik stacji	Karol Pec	
1898	Antoni Tyczyński	Naczelnik stacji	Witold Banaszkiwicz	
1899	Antoni Tyczyński	Naczelnik stacji		
1900	Stanisław Florek	Naczelnik stacji	Michał Świgost	Asystent
1901	Stanisław Florek	Naczelnik stacji		
1902	Stanisław Florek	Naczelnik stacji		
1903	Stanisław Florek	Naczelnik stacji		
1904	Stanisław Florek	Naczelnik stacji		
1905	Stanisław Florek	Naczelnik stacji		
1906	Ludwik Hock	Naczelnik stacji		
1907	Ludwik Hock	Naczelnik stacji	Leonard Szanecki	
1908	Ludwik Hock	Naczelnik stacji	Leonard Szanecki	
1909	Ludwik Hock	Naczelnik stacji		
1910	Ludwik Hock	Naczelnik stacji		
1911	Paweł Kinda	Naczelnik stacji		

²³ „Kurier Rzeszowski” 1890, nr 20; obszerniej zob. B. Kaczmar, *Początki kolei żelaznych w Rzeszowie 1858-1890* [w:] *Z przeszłości Rzeszowa*, red. M. Jarosińska, Rzeszów 1995, s.109-116.

1912	Paweł Kinda	Naczelnik stacji		
1913	Paweł Kinda	Naczelnik stacji		
1914	Aleksander Redlich	Naczelnik stacji		

Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii za lata 1892-1914, Lwów 1892-1914.

Jako ciekawostkę związaną z historią strzyżowskiego dworca kolejowego należy przypomnieć, że właśnie tam w latach 1898-1903 przebywał Wojciech Weiss (1875-1950), artysta malarz, patron jednej ze strzyżowskich ulic, korzystając z gościny Stanisława Florka naczelnika stacji, który był szwagrem artysty.

W budynku dworcowym mieściła się także nowa stacja telegraficzna uruchomiona 1 II 1885, ponadto poczta²⁴ oraz restauracja dworcowa²⁵. Państwowe stacje telegraficzne działały od 1861 r., wykorzystując urządzenia wynalezione przez Samuela Morsa²⁶. Problemem urzędników galicyjskich były liczne przypadki niszczenia urządzeń telegraficznych, a później także kolejowych. Jeszcze w 1946 r. samorządy na terenie powiatu strzyżowskiego apelowały do mieszkańców, aby nie niszczyli urządzeń należących do kolei.

Dworzec kolejowy był nie tylko wyróżniającym się budynkiem w architekturze dziewiętnastowiecznego Strzyżowa, ale najważniejszym czynnikiem sprzyjającym nowoczesnej zabudowie miasta. Teren od dworca położonego w odległości około kilometra do rynku, jeszcze przed rokiem 1914, wzbogacił okazały budynek *Sokoła* w otoczeniu ogrodu, który otaczał żywopłot z akacji, głogu i jarzębiny oraz rozbudowane tereny rekreacyjne. Towarzystwo Gimnastyczne *Sokół* w Strzyżowie powstało w 1896 r. W latach 1909-1910 zbudowany został budynek o powierzchni 10 500 m³, wzorowany na planach sokolni pochodzącej z Macierzy Sokolej we Lwowie²⁷. Grunt, na którym zbudowano ten budynek odstąpił Mieczysław Wyżykowski, zadawalając się symboliczną zapłatą. Prace budowlane nieodpłatnie nadzorował Michał Nowakowski, przedsiębiorca budowlany. Na ten cel środki przeznaczył także strzyżowski kahał. W tym budynku miały siedzibę strzyżowskie organizacje społeczne²⁸. Niezbyt wielka odległość dworca od rynku w przypadku Strzyżowa spełniała ważną funkcję miastotwórczą²⁹.

²⁴ „Przegląd Rzeszowski” 1885, nr 3; Tygodnik Rzeszowski” 1886, nr 58, 68.

²⁵ D. Opaliński, *Usługi gastronomiczne na kolejach galicyjskich*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2001, nr 3, s. 209-220.

²⁶ A. Dutkowska, *Rozwój komunikacji pocztowej w Galicji XIX wieku* [w:] *Galicyjskie drogi i bezdroża. Studium infrastruktury i kultury podróżowania*, red. J. Kamińska-Kwak, Rzeszów 2013, s. 169-175.

²⁷ Z. Z. Beiersdorf, *Sokolnie w krajobrazie kulturowym i architektonicznym Galicji* [w:] *Rozwój przestrzenny miast...*, s. 355-369.

²⁸ Z. Leśniak, *Kariki z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego Sokół w Strzyżowie 1886-1939*, Strzyżów 1990, s. 16-35.

²⁹ D. Opaliński, *Rola dworców kolejowych w rozwoju przestrzennym miast galicyjskich* [w:] *Rozwój przestrzenny miast...*, s. 305-311.

Kolej tworzyła miejsca pracy. Najpierw przy budowie nasypu, torów, dworca i dróg tam prowadzących. Zarabiała na tym spółki dostarczające piasek i żwir z Wiśłoka. Przez wiele lat strzyżowskie spółki korzystały z zasobności rzeki, dostarczając materiał, którym poprawiano nawierzchnię dróg dojazdowych nie tylko do dworca. Strzyżowianie pracowali przy obsłudze ruchu kolejowego, także jako robotnicy kolejowi. W 1889 r. ogłoszono konkurs na posadę drogomistrza i konduktora w Strzyżowie³⁰. Budynek dworcowy stanowił tło dla zbiorowych fotografii strzyżowian, także z uwagi na walory estetyczne ogrodów przydworcowych³¹. W połowie sierpnia 1939 r. w pobliżu dworca stacjonował oddział zmotoryzowanej kawalerii dowodzony przez pułkownika Stanisława Maczka w oczekiwaniu na załadunek sprzętu wojskowego³².

Udział samorządu w rozwoju miasta

Nierozwiązanym problemem strzyżowskiego magistratu był stan dróg, na które brakowało środków. Ciągłe powracała więc ta kwestia, zwłaszcza w odniesieniu do głównych ulic miasta. Wielokrotnie podnoszono problem budowy chodników prowadzących z rynku do stacji kolejowej. Trasa ta stała się reprezentacyjną ulicą Strzyżowa. Brakowało również środków na skanalizowanie miasta. Pierwsze prace przeprowadzono w końcu XIX w., w znacznym stopniu były one wymuszone przepisami administracyjnymi. Dopiero w lipcu 1930 r. zakończono budowę drugiego kanału miejskiego. Zamontowano rury betonowe o średnicy 80 mm zbierające zwartość dołów kloacalnych i wód powierzchniowych z budynków znajdujących się po lewej stronie rynku w kierunku toru kolejowego. Wylot kanału łączył się pod mostem kolejowym z drugim kanałem i wpadał do Wiśłoka³³.

Budowa nowej rzeźni miejskiej w 1908 r., według projektu Zygmunta Zielińskiego z Jasła, była kwestią pilną, gdyż stan techniczny budynku nie spełniał warunków sanitarnych. Nowe przepisy wymagały, aby rzeźnia była murowanym budynkiem pokrytym blachą. W 1930 r. zaszła potrzeba budowy nowej rzeźni miejskiej. Zbudowano więc budynek z cegły, wewnątrz którego znajdowały się odrębne hale do uboju zwierząt rogowatych, nierogowatych, drobiu, stajnie do przechowywania zwierząt przeznaczonych do uboju oraz tzw. hala weterynaryjna, gdzie składowano odpadki zwierzęce. Obok rzeźni znajdowała się lodownia, tam przechowywano mięso zwierzęce. Budynek zbudowano z cegły, dach pokryto dachówką³⁴.

³⁰ „Kurier Rzeszowski” 1889, nr 6, nr 7.

³¹ M. Rymar, *Architektura dworców kolei Karola Ludwika w Galicji w latach 1855-1910*, Warszawa 2009, s. 188-193.

³² R. Stankiewicz, *Kolej w Rzeszowie 1858-2008*, Rybnik 2008, s. 54, 63.

³³ APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn. 82.

³⁴ Tamże, sygn. 70.

Przez wiele lat stryżowskie ulice oświetlały naftowe latarnie miejskie. W 1893 r. magistrat zatrudniał lampiarza, ponadto stróża nocnego i trzech policjantów. Miasto utrzymywało strażników gminnych, w tym pełniących służbę w nocy. W okresie międzywojennym funkcjonował komisariat policji³⁵. W zakresie bezpieczeństwa publicznego, miasto finansowało oświetlenie ulic i placów oraz utrzymanie miejskiego aresztu. W 1929 r. zakupiono agregat do wytwarzania prądu od przedsiębiorcy z Krynicy za 3000 zł. Rozliczenie tej transakcji prowadziła kancelaria prawnicza z uwagi na roszczenia przedsiębiorcy skierowane wobec stryżowskiego magistratu. W latach trzydziestych magistrat rozważał projekt budowy elektrowni miejskiej, którego z braku środków nie zrealizowano. Kwestię elektryfikacji podjęto dopiero w latach czterdziestych, a wykonawcą był Okręgowy Zakład Elektryfikacji w Tarnowie. W celu jej przyspieszenia 5 II 1947 zawiązał się Komitet Elektryfikacyjny miasta Strzyżowa złożony z 32 osób. Akcję elektryfikacyjną rozpoczęto 1 VI 1948 i zakończono w połowie 1949 r.³⁶

II Katolicka i żydowska społeczność miasta

Społeczność katolicka

W latach 1884-1952 stryżowski okręg parafialny tworzyło 9 miejscowości. Największą była Godowa, odległa od parafii o 7 kilometrów i licząca około 3000 wiernych, następnie Strzyżów wraz z Przedmieściem Strzyżowskim, liczące około 2000 wiernych. Schematyzm diecezji przemyskiej za 1917 r. informuje, że w parafii stryżowskiej było 8875 wiernych, szacuje jednocześnie, że około 500 parafian (5,5%) przebywało poza parafią w celach zarobkowych, głównie w USA. W skali dekanatu stryżowskiego liczącego 51 544 wiernych, liczbę emigrantów oszacowano na 8050 osób, tj. 15,6% wiernych³⁷. Struktura emigracji zarobkowej do USA w latach 1892-1914 została przedstawiona w odniesieniu do parafii niebyeleckiej: Baryczka, Blizianka, Gwoździanka, Jawornik, Konieczkowa, Lutcza, Małówka, Niebylec i Połomia. Interesujące było by zestawienia dotyczące emigracji amerykańskiej z parafii stryżowskiej³⁸.

³⁵ APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn. 74.

³⁶ APRz, Zarząd Miejski w Strzyżowie, sygn. 44.

³⁷ *Schematyzmus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecensis rit. lat. Premisliensi pro Anno Domini, Premisiale 1917*, s. 224, (dalej *Schematismus*).

³⁸ S. Jakubowski, *Exodus – czyli transatlantycka ucieczka z Galicji*, „Rocznik Niebyelecki”, t. 1, Niebylec 2013, s. 147-231

Tabela 4. Parafia stryżowska w latach 1884-1952

	Rok	Rok	Rok	Rok	Rok	Rok
Okręg parafialny	1884	1911	1917	1930	1938	1952
Strzyżów	798	1119	1518	1780	1800	2915
Przedmieście Strzyżowskie	451	505	793			
Brzeżanka	483	590	649	570	621	650
Gbiska	242	270	285	200	220	255
Godowa	1964	2905	3128	2440	2600	2918
Łętownia	216	186	202	160	173	234
Tropia	439	710	742	540	571	626
Żarnowa	972	1638 + Glinik Charzewski	1760+ Glinik Charzewski	1050	1201	1611
Glinik Charzewski (część)				220	221	
Glinik Zaborowski (przysiółek)				800	868	919
Razem	5565	8117	8875	7760	8274	11 128

Źródło: *Schematyzmus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecensis rit. lat. Premisliensi pro Anno Domini, Premisiale 1884-1938; Rocznik diecezji przemyskiej na rok 1952, Przemysł 1952*, s. 116-117.

Obok kościoła znajdowała się plebania zbudowana w latach 1882-1884 według projektu Tadeusza Stryjeńskiego, czołowego architekta doby galicyjskiej i okresu międzywojennego, który często przebywał w majątku Mycielskich w Wiśniowej. W sąsiedztwie znajdował się dom parafialny zbudowany w latach 1908-1911, w czasie proboszczowania księdza Stanisława Kwiecińskiego³⁹.

U schyłku XVIII w. rozpoczął się trwający wiele lat proces zamykania przykościelnych nekropoli i otwierania cmentarzy położonych w pewnym oddaleniu od zabudowań. Dawny cmentarz przykościelny zamknięto i ogrodzono płotem. Nieużytkowany w połowie XIX w. służył jako miejsce postoju furmanek w dni targowe. W 1886 r. ksiądz Franciszek Jabczyński otoczył były cmentarz ceglanym murem, jednak z czasem teren ten zabudowano. Od początku XIX w. parafian stryżowskich

³⁹ *Katalog zabytków sztuki. Województwo rzeszowskie. Ropczyce, Strzyżów i okolice*, red. E. Śnieżyńska-Stolot, F.Stolot, Warszawa 1978, s. 87-95; L. Grzebień, *Parafia w Strzyżowie i kult Matki Bożej Niepokalanej*, Kraków 1997, s. 38-41.

chowano na nowym cmentarzu pod wezwaniem św. Michała. Tam zbudowano kaplicę pod wezwaniem św. Michała, w której odprawiono 3 msze rocznie. W 1863 r. postawiono murowaną kaplicę na cmentarzu parafialnym. Na Przedmieściu Strzyżowskim wzniesiono kaplicę w 1864 pw. św. Józefa⁴⁰. W 1912 r. rozpoczęły pracę w Strzyżowie siostry serafitki, prowadząc ochronkę. W budynku zgromadzenia zakonnego znajdowała się kaplica pod wezwaniem św. Katarzyny. Latem 1914 r. siostry ochronkę zamieniły na szpital, opiekując się rannymi żołnierzami i chorymi na tyfus⁴¹.

Spółeczność żydowska

Materiały źródłowe dotyczące funkcjonowania strzyżowskiej gminy żydowskiej uległy rozproszaniu⁴². Wartość tego źródła jest znikoma z uwagi na ogromne braki dokumentów. Nie jest możliwe przedstawienie funkcjonowania gminy ani też ruchu naturalnego ludności, w przypadku gmin podobnej wielkości, tj. Błażowej, Czudca, Dynowa, Kolbuszowej, Sokołowa, Tyczyna⁴³. Strzyżowski okręg metrykalny tworzył Strzyżów oraz Bonarówka, Brzeżanka, Dobrzechów, Gbiska, Glinik Charzewski, Godowa, Grodzisko, Kozłówek (od 1876 r.), Łętownia, Markuszowa, Oparówka (od 1876 r.), Przedmieście Strzyżowskie, Tropie, Żarnowa i Żywnów. W 1870 r. żydowska gmina w Strzyżowie liczyła 933 osób, w 1900 r. liczba wyznawców wzrosła do 1121⁴⁴.

Na początku XVIII w. w Strzyżowie zbudowano murowaną synagogę z kamienia w stylu późnobarokowym na planie prostokąta, pokrytą czterospadowym dachem. W latach osiemdziesiątych XVIII w. przejeżdżający przez Strzyżów Andrzej Ewaryst Kuropatnicki odnotował więc nową murowaną strzyżowską synagogę⁴⁵. W maju

1884 r. prasa rzeszowska poinformowała o zawaleniu się strzyżowskiej synagogi⁴⁶. Dwa lata później (20 VI 1886) doniesiono o pożarze synagogi w Strzyżowie⁴⁷. W czasie okupacji hitlerowskiej Niemcy urządzili tam magazyny, a na podwórzu warsztaty samochodowe. Zniszczona została osiemnastowieczna polichromia, przemalowana około 1935 r. przez strzyżowskiego malarza Garfunkela⁴⁸. Budynek przetrwał okres wojny w niezłym stanie. Przez dwadzieścia lat synagoga należała do strzyżowskiej Spółdzielni *Samopomoc Chłopska*. W latach 1964-1966 przeprowadzono adaptację budynku na cele oświatowe. Od 1966 r. w dawnej synagodze mieści się Miejska Biblioteka Publiczna⁴⁹.

Najstarsze informacje na temat obecności Żydów w Strzyżowie sięgają drugiej połowy XVII w. W latach 1673-1674 odnotowano podatników żydowskich w Czudcu i Strzyżowie⁵⁰. Na ten czas datuje się założenie najstarszego cmentarza (obecnie ul. Przeclawczyka), który funkcjonował do końca XVIII w. Obecnie znajduje się tam miejski skwer. Drugi cmentarz zlokalizowano w centrum miasta przy ul. Daszyńskiego. W czasie wojny Niemcy macewami brukowali strzyżowski rynek. W miejscu dawnego cmentarza znajduje się boisko sportowe. Trzeci cmentarz zlokalizowano pod Żarnowską Górą. Dzięki ustaleniom Henryka Mohera, strzyżowianina urodzonego w 1915 r., który odwiedził rodzinne miasto dwukrotnie w 1990 i 1995 r. wiadomo, że cmentarz funkcjonował od 1879 r. Moher odczytał większość nazwisk zamieszczonych na macewach. W 1992 r. cmentarz ogrodzono ze środków Fundacji Nissenbaumów działającej od 1983 r., której celem jest ratowanie zabytków kultury żydowskiej w Polsce. Żydzi stanowili połowę populacji miasta i byli ważnym elementem życia społeczno-gospodarczego Strzyżowa⁵¹, tabela 3.

⁴⁰ *Schematismus* 1911, s. 268.

⁴¹ J. Stasiowska, *Działalność sióstr serafitek prowincji przemyskiej w setną rocznicę istnienia zgromadzenia „Premisla Christiana”*, t.1, 2001, s. 383.

⁴² APRz, Izraelski Urząd Metrykalny w Strzyżowie, sygn. 1-4.

⁴³ S. Wnęk, *Żydzi w Błażowej od XVII wieku*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 3, 1995, s. 105-140; G. Zamoyski, *Finanse żydowskiej gminy wyznaniowej w Czudcu w latach 1928-1939*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 5, 1997, s. 253-271; M. Sochacka, *Spółeczność żydowska w Tyczynie w świetle akt metrykalnych z lat 1877-1941*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t.12, 2002, s. 99-119; G. Zamoyski, *Ruch ludności w żydowskim okręgu metrykalnym w Sokołowie w latach 1877-1939* [w:] *Studia i materiały z dziejów społecznych Polski południowo-wschodniej*, t.1, red. Z. Budzyński, Rzeszów 2003, s. 239-258; K. Ożóg, *Ruch naturalny ludności żydowskiej w okręgu metrykalnym w Rzeszowie w latach 1842-1943*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t.26, 2014, s. 67-99.

⁴⁴ J. Michalewicz, *Żydowskie okręgi metrykalne i żydowskie gminy wyznaniowe w Galicji doby autonomicznej*, Kraków 1995, s. 75, 91, 148.

⁴⁵ A. E. Kuropatnicki, *Geographia albo dokładne opisanie Królestwa Galicji i Lodomeryi*, Przemysł 1786, s. 58.

⁴⁶ „Przegląd Rzeszowski” 1884, nr 9.

⁴⁷ „Przegląd Rzeszowski” 1886, nr 12.

⁴⁸ Z. Jucha, *Polichromia ścienna synagog w Łańcucie, Strzyżowie, Niebylcu kuczki żydowskiej w Tyczynie i odkrycia i konserwacja* [w:] *Malarstwo monumentalne Polski południowo-wschodniej*. Informator regionalny, Rzeszów 1995, s. 50-51.

⁴⁹ Z. Rusek, D. Skóra, *Spółeczność żydowska w dawnym Strzyżowie i okolicy - historia i wspomnienia*, Strzyżów 2009, s. 40-41.

⁵⁰ Z. Guldon, *Ludność żydowska w miastach małopolskich w drugiej połowie XVII wieku* [w:] *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kiryk, Przemysł 1991, s. 93.

⁵¹ W. Wierzbieniec, *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne*, Rzeszów 2003, s. 22, 24, 31, 47, 49, 51-53, 58-60, 64, 78, 99, 237, 250, 264, 303, 323, 347, 359.

Tabela 3. Społeczność żydowska na terenie Błażowej, Tyczyna i Strzyżowa w latach 1880-1931 (w %)

Miejscowość	1880	1890	1900	1910	1921	1931
Błażowa	42,2	38,9	34,0	36,0	28,3	23,4
Tyczyn	29,4	34,1	27,2	31,4	30,9	30,5
Strzyżów	49,4	43,3	49,4	51,4	50,5	34,3

E. Wasiutyński, *Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Studium statystyczne*, Warszawa 1930, s. 117; *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, t. 13, Warszawa 1924, s.39; *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, część 3, Warszawa 1935, s. 47; G. Zamoyski, *Mniejszości narodowe na Rzeszowszczyźnie w świetle wyników spisu powszechnego z 1931 roku*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 2, 1993, s. 253-257.

Najlepiej sytuowani przedstawiciele inteligencji strzyżowskiej tj. adwokaci, notariusze, lekarze oraz przedsiębiorcy mieszkali w centrum miasta w kamienicach zlokalizowanych w rynku, aktywnie uczestnicząc w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym miasta. Liczba ludności żydowskiej w Strzyżowie rosła, choć nie w takim tempie jak w większych ośrodkach. W latach 1921-1931 odnotowano wyraźny spadek liczby ludności żydowskiej w Strzyżowie. Głównym powodem była trudna sytuacja ekonomiczna. Szansą na jej poprawę była zmiana miejsca zamieszkania np. wyjazd do Palestyny.

Kres trzystuletniej obecności Żydów w Strzyżowie przyniosła II wojna światowa. W lutym 1940 r. w Strzyżowie przebywało 1238 Żydów, w marcu 1942 r. liczba wzrosła do 1515 osób. Latem 1942 r. utworzono strzyżowskie getto, do którego zwożono Żydów z okolicznych wsi oraz z Krakowa, Łodzi i Warszawy. W ostatnich kilku miesiącach funkcjonowania strzyżowskiego getta hitlerowcy znacznie ograniczyli dzienne racje żywnościowe, które wynosiły 1800 gram mąki, 200 gram cukru i 25 kg marmolady. W dniach od 26 do 28 VI 1942 r. zlikwidowano strzyżowskie getto i rozpoczęto transportowanie Żydów furmankami do rzeszowskiego getta. Niezdolnych do drogi np. osoby kalekie, rozstrzeliwano⁵².

W czasie okupacji hitlerowskiej, proboszcz strzyżowski ks. Franciszek Majewski wystawiał metryki chrztu izraelitom, w ten sposób chroniąc niektórych przed eksterminacją. W tych działaniach wspierał go strzyżowski wikariusz ks. Władysław Findysz⁵³. W końcu czerwca 1942 r. gmina żydowska w Strzyżowie przestała istnieć. Wojnę przeżyła nieliczna grupa strzyżowskich Żydów, ci jednak zdecydowali się na emigrację m.in. do Austrii, Francji, Izraela lub USA.

⁵² E. Rączy, *Zagłada Żydów w dystrykcie krakowskim w latach 1939-1945*, Rzeszów 2014, s.25, 42, 77, 96, 105, 140, 176, 187, 199, 239, 262, 264, 270, 295.

⁵³ E. Rączy, I. Witowicz, *Polacy ratujący Żydów na Rzeszowszczyźnie w latach 1939-1945*, Rzeszów 2001, s. 181.

W pierwszych miesiącach po opuszczeniu miasta przez Niemców, mienie żydowskie na krótko przejęli żołnierze Armii Czerwonej, następnie polscy uchodźcy z Wołynia w latach 1943-1944, repatrianci oraz mieszkańcy miasta. Niektóre lokale przyznano organizacjom strzyżowskim, takim jak Związek Inwalidów Wojennych. także podmiotom gospodarczym, które w tym czasie rozpoczęły działalność, np. spółdzielni *Samopomoc Chłopska* w Strzyżowie.

III Źródła utrzymania

Handel i usługi

Z uwagi na rolniczy charakter powiatu strzyżowskiego, największym zainteresowaniem cieszył się handel bydłem i nierogacizną ma miejskiej targowicy położonej w pobliżu synagogi⁵⁴. To była najbardziej dochodowa część strzyżowskiego handlu, odczuwalna także w budżecie miasta. Mając to na uwadze, radni z komisji sanitarnej wielokrotnie wnioskowali o przebudowę targowicy, wykazując liczne usterki sanitarne. Na początku XX w. bydło i cielęta eksportował do Wiednia Dawid Dembitzer; handlem nierogacizną zajmował się Roman Wyżykowski, dochodząc do znacznego majątku⁵⁵. Wielu przedsiębiorców dzierżało od miasta prawo do poboru opłat targowych. W grudniu 1925 r. Władysław Znamirowski złożył w magistracie ofertę dzierżawy prawa do poboru opłat targowych od 1 I do 31 XII 1926 r. za kwotę 1200 zł płatną w miesięcznych ratach⁵⁶.

Budowa nowej rzeźni miejskiej w 1908 r., według projektu Zygmunta Zielińskiego z Jasła, była kwestią pilną, gdyż dotychczasowa nie spełniała warunków sanitarnych. Nowe przepisy wymagały, aby rzeźnia była murowanym budynkiem pokrytym blachą. W 1930 r. zaszła potrzeba budowy nowej rzeźni miejskiej. Zaprojektowano więc budynek z cegły, wewnątrz którego znajdowały się odrębne hale do uboju zwierząt rogowatych, nierogatych, drobiu, stajnie do przechowywania zwierząt przeznaczonych do uboju oraz tzw. hala weterynaryjna, gdzie składowano odpadki zwierzęce pochodzące z uboju. Obok rzeźni znajdowała się lodownia, zbudowana z cegły, kryta dachówką. Tam przechowywano mięso pochodzące z uboju⁵⁷.

4 I 1910 r. w sali strzyżowskiego *Sokoła* zorganizowano zebranie założycielskie *Spółki producentów bydła rzeźnego i trzody chlewnej w Strzyżowie*. Spółka skupiała pro-

⁵⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 11, Warszawa 1890, s. 490-491.

⁵⁵ Skorowidz, s. 115, 116, (część poświęcona handlowi).

⁵⁶ APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn. 67.

⁵⁷ APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn. 70.

ducentów bydła rzeźnego i trzody chlewnej z terenu powiatu strzyżowskiego⁵⁸. Znalazło to odbicie w obsadzie władz spółki. Na jej czele stanął Stanisław Dydyński, ziemianin z Godowej, a jego zastępcami byli: Michał Koczela z Przedmieścia Strzyżowskiego i Grzegorz Niemiec z Godowej, obaj rolnicy. Przewodniczącym rady nadzorczej został wybrany Ignacy Wołkowicki, ziemianin ze Strzyżowa, oraz Walenty Tęczar i Józef Zięba z Dobrzechowa, Józef Sieczkowski z Godowej, Piotr Kozak z Konieczkowej, Józef Szurlej z Lutczy, Stanisław Szela z Przedmieścia Czudeckiego, Jan Niemiec z Wysokiej i Józef Koczab z Wyżnego⁵⁹. W 1946 r. dochody z targowicy i rzeźni miejskiej oszacowano na 114.470 zł⁶⁰.

Wyębem lasów i handlem drewnem (także opałowym) i podpałkami zajmował się Jakub Kanner; konopiami, włosieniem i pierzem handlowali Jakub Hagel, Michał Krim i Wolf Weinberg; materiałami budowlanymi - Adest Selig; żelazem Baruch Berglas, zaś wyrobami płóciennymi - Mojżesz Steinmauer⁶¹. W 1911 r. toczyło się postępowanie sądowe przeciwko Ozjaszowi Bergerowi, kupcowi ze Strzyżowa. Kilkuset wierzycieli zarzucało mu nie wywiązanie się z umów handlowych. W gronie wierzycieli było wielu kupców strzyżowskich. Licytacja części nieruchomości Bergera częściowo zaspokoila wierzycieli⁶². Na początku XX w. właściciel dóbr strzyżowskich Ignacy Wołkowicki uruchomił browar, który dzierżawili katolicy i żydowscy przedsiębiorcy.

Jarmarki, targi

Jarmarki strzyżowskie cieszyły się znacznym zainteresowaniem jeszcze w końcu XVIII w., a więc u schyłku doby feudalnej. Podobnie było w Czudcu, Frysztaku, Kołaczycach i Wielopolu. W Strzyżowie przypadały one na pierwszy poniedziałek po Trzech Królach, kolejne jarmarki przypadały na 8 lutego, w poniedziałek zapustny, w poniedziałek przedśrodoptny, w poniedziałek po Wielkanocy, 8 maja, 25 lipca, 14 sierpnia, 8 września, 21 października, 6 i 25 listopada. W każdy poniedziałek organi-

⁵⁸ Członkami założycielami spółki byli: Stanisław Dydyński, Grzegorz Niemiec, Józef Sieczkowski, Józef Łyszczarz, Karol Dziadosz z Godowej; Andrzej Kołodziej, Władysław Mijalny, Wincenty Tęczar i Józef Zięba z Dobrzechowa; Filip Niemiec, Jan Niemiec, Jan Włodyka z Wysokiej; Walenty Ścisza, Stanisław Strzępek z Grodziska; Stanisław Czarnik, Stanisław Szela z Przedmieścia Czudeckiego; Jan Szurlej, Kazimierz Szurlej z Lutczy; Jan Pęczak, Michał Wieszczyk z Żyznowa; Jan Korabiński, Franciszek Puc z Markuszowej, Jan Belch z Zawadki; Jan Koczela, Michał Koczela, Franciszek Łyszczarz z Przedmieścia Strzyżowskiego.

⁵⁹ APRz, C. K. Sąd Obwodowy w Rzeszowie 1786-1918, sygn. 396.

⁶⁰ APRz, Zarząd Miejski w Strzyżowie, sygn. 5.

⁶¹ Skorowidz, s. 126, 144, 160, 165, 218 (część poświęcona handlowi).

⁶² APRz, C. K. Sąd Obwodowy w Rzeszowie 1786-1918, *Akta konkursowe przeciw Ozjaszowi Bergerowi w Strzyżowie*, sygn. 396.

zowano targ⁶³. W okresie międzywojennym dniem targowym był wtorek⁶⁴. W okresie galicyjskim magistrat podejmował starania, aby ożywić jarmarki, ale nie przyniosło to oczekiwanego skutku. Rywalizacja na wolnym rynku była zbyt trudna dla miasta pozbawionego przemysłu, oferującego niewielki zakres usług i produktów⁶⁵.

W literaturze wielokrotnie znajdujemy odniesienia do *Skorowidza przemysłowo-handlowego*, który miał dwa wydania: pierwsze w 1906, drugie w 1912 r. Zawarte w nim informacje nie obejmują wszystkich osób prowadzących działalność gospodarczą, a tylko tych przemysłowców, którzy wybrali taką formę reklamy. Środowisko strzyżowskich przemysłowców reprezentowane było przez 35 przedsiębiorców, tabela 4.

Tabela 4. Przedsiębiorcy strzyżowscy w 1912 r. w świetle skorowidza przemysłowo-handlowego

Imię i nazwisko	Rodzaj przemysłu	Imię i nazwisko	Rodzaj przemysłu
Roman Wyżykowski	Wyroby betonowe	Majer Beer	Fryzjer (perukarz)
Leizor Kulig, Mendel Kupper, Abraham Wagner	Blacharstwo	Salomon Brauner	Introligator
Ignacy Górnicki, Władysław Górnicki, Stanisław Pasternak, Ignacy Pragłowski	Wyroby kowalskie	Menasze Fruchmann	Młyn (dzierzawca)
Michał Cukrzyński, Henryk Pasternak	Ślusarstwo	Antoni Kulan	Piekarnictwo
Baruch Diamand, Juda Gruber	Zegarmistrz	Piotr Kruczek, Franciszek Patryn, Salomea Wyżykowska	Masarnictwo
Franciszek Jezierski, Antoni Zamorski	Wyroby stolarskie	Ignacy Wołkowicki	Browar

⁶³ *Kalendarz kółek rolniczych na rok pański 1908*, Lwów 1908 część informacyjna bez numeracji stron.

⁶⁴ „Do atrakcji Strzyżowa należały jarmark odbywające się w każdy wtorek na targowicy i rynku, który w tamtych latach zdobyły podcienia, stanowiące cenny architektoniczny dokument, zniszczony później – wydaje się – z tych przyczyn co gmach Sokola. Ogromna gęstwina furmanek, gwar, rżenie koni, przevalająca się wzdłuż ścian sklepów tłuma ludzi, zjeżdżających tu z całego powiatu, okupowały przez kilka godzin centrum miasta, narzucając mu przez ten czas swoją specyficzną atmosferę. Szereg drobnych sklepików i punktów usługowych utrzymywało swą biedną egzystencję z targów tego jednego zaczarowanego dnia w tygodniu” W. Pitera, *Wspomnienia z dawnych lat, Strzyżów 1992*, s.43.

⁶⁵ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Sprawy handlu, targów, jarmarków, propinacji miejskiej*, sygn. 15.

Józef Wróbel	Wyroby bednarskie	Mojżesz Unger	Woda sodowa
Kazimierz Konieczkowski	Rzeźbiarstwo (z drewna)	Eugeniusz Stroger	Apteka
Edward Leśniak, Stanisław Wyżykowski	Rymarstwo, siodlarstwo i wyrób uprzęży	Naftali Kanner	Szklarstwo
Berl Goldberger, Marek Schafer	Krawiectwo (ogólnie)	Mojżesz Hönig	Malarstwo pokojowe i dekoracyjne
Franciszek Karol, Paweł Karolewicz, Antoni Pasek	Obuwie	Abraham Reicher	Łaźnia miejska (dzierzawca)

Zródło: *Skorowidz przemysłowo-handlowy Galicji*, wyd. 2, Lwów 1912, passim.

W cytowanym zestawieniu nie znajdziemy informacji na temat strzyżowskich warsztatów kołodziejskich, zajmujących się naprawą kół do pojazdów. Zaledwie kilka razy pojawiają się one w dokumentach dotyczących przemysłu strzyżowskiego przed 1914 r., potem zanikają. Z pewnością ich właściciele prowadzili działalność niejawną, co było często praktykowane. Jednak w okresie międzywojennym obserwujemy stopniowe zanikanie kołodziejstwa na rzecz warsztatów stelmachowskich, które wyspecjalizowały się w produkcji pojazdów bardziej luksusowych niż tylko wozy i sanie, wykonując na przykład bryczki wykorzystywane przez strzyżowskich dorożkarzy.

Wiele interesującego materiału na temat strzyżowskiego handlu, rzemiosła i przedstawicieli wolnych zawodów znajdziemy w zestawieniu sporządzonym kilka tygodni po wycofaniu się Niemców z miasta latem 1944 r. Tym bardziej jest ono interesujące, że przedstawia nie tylko źródła utrzymania, ale także nowe miejsca zamieszkania i działalności pracy strzyżowskich przemysłowców, aneks 2.

W niespełna dwa miesiące po opuszczeniu miasta przez Niemców, w dniu 17 X 1944 r., przywrócono targi tygodniowe z zastrzeżeniem, że powinny odbywać się wyłącznie na terenie targowicy. W ten sposób magistrat starał się zwalczać nielegalny ubój zwierząt i obrót mięsem⁶⁶.

Potwierdzono działalność 94 podmiotów gospodarczych, z których największe znaczenie miały podmioty państwowe. Browar przejęty przez Spółdzielnię *Samopomoc Chłopska* w Strzyżowie zatrudniał 12 pracowników, rzeźnia miejska 4, fabryka wody sodowej 3, młyn 1. Najwięcej miejsc pracy oferowała administracja⁶⁷. We wrześ-

⁶⁶ APRz, Zarząd Miejski w Strzyżowie, sygn. 74.

⁶⁷ Tamże, sygn. 105.

niu 1944 r. w Strzyżowie odnotowano 57 koni powyżej dwóch lat, 265 wozów i 236 krow, ponadto 105 studni kopanych betonowych a studni z pompą 19.

Rzemiosło

Tradycje rzemiosła strzyżowskiego sięgają połowy XV wieku⁶⁸. W dobie autonomii galicyjskiej znaczenie rzemiosła zmalało na rzecz rozwijającego się przemysłu, który drogą kolejową dostarczał na lokalny rynek więcej produktów, często lepszej jakości i konkurencyjnych cenowo. Na skutek tych zmian upadł prężny w dobie feudalnej cech tkacki, podobnie jak w Głogowie⁶⁹. Inne cechy przetrwały te zmiany przekształcając się w korporacje o charakterze stowarzyszeń⁷⁰.

W lipcu 1936 r. Cech Wielki w Strzyżowie przekazał archiwum Towarzystwu Regionalnemu Ziemi Rzeszowskiej w Rzeszowie dokumenty związane z działalnością strzyżowskich rzemieślników od XV wieku⁷¹. Podobnie jak w handlu, sytuacja strzyżowskiego rzemiosła była trudna, jednak niektórym rzemieślnikom udawało się wejść ze swoimi towarami na rynek ponadlokalny. W lipcu 1883 r. strzyżowscy rękodzielnicy zorganizowali w Strzyżowie wystawę produktów⁷².

W latach 1896-1905 cechmistrem był Piotr Górnicki, w latach 1905-1919 Franciszek Jezierski, a od 1919 do 1927 r. Franciszek Patryn. Na 22 II 1927 zwołano Walne Zebranie, którego celem był wybór władz stowarzyszenia na trzyletnią kadencję. W drodze głosowania przewodniczącym stowarzyszenia, czyli cechmistrem, wybrano Franciszka Gocka, jego zastępcą został Józef Urbanik. Wybrano ponadto 8 członków Wydziału, którymi zostali: Jan Drazen, Franciszek Jezierski, Józef Matłosz, Władysław Kazalski, Henryk Pasternak, Franciszek Patryn, Jan Władysław Pieprzowski, Ludwik Sońnicki, oraz 3 zastępców: Władysława Deręgowskiego, Władysława Górnickiego i Władysława Znamierowskiego. Wybrano także trzyosobową Komisję Rewizyjną, którą tworzyli: Michał Kulowski, Michał Łuksa i Julian Sosin⁷³.

W 1941 r. Niemcy pozbawili samodzielności strzyżowski cech, podporządkowując go strukturze rzeszowskiego rzemiosła. W kilka miesięcy po zakończeniu okresu okupacji władze cechu podjęły starania celem reaktywacji Cechu Zjednoczonych Rękodzielników w Strzyżowie. Na 17 XII 1944 r. zwołano I Walne Zebranie. Tego dnia

⁶⁸ A. Gliwa, *Strzyżów. Zarys dziejów miasta od średniowiecznego do połowy XIX wieku...*, s. 65-74.

⁶⁹ E. Bliźniak, *Głogowskie cechy rzemieślnicze*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, t.5, 1968, s.51-83.

⁷⁰ T. Bieda, *Strzyżów i okoliczne miasteczka pod zaborem austriackim 1772-1918*, [w:] *Studia nad dziejami Strzyżowa i okolic*, red. S. Cynarski, Rzeszów 1980, s. 246-250.

⁷¹ E. Kotuła, *Z dziejów Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Rzeszowie*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, t. 4, 1965, s. 428.

⁷² „Przegląd Rzeszowski” 1883, nr 14.

⁷³ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Spis rzemieślników i protokoły posiedzeń 1921-1940*, sygn. 117.

nastąpił podział stryżowskiego cechu na dwie odrębne instytucje: Cech Zjednoczonych Rękodzielników w Strzyżowie oraz Ekspozyturę.

Celom organizacyjnym poświęcono pierwsze po wojnie Walne Zebranie stryżowskich rękodzielników, które wyznaczono na 15 IV 1945. Wzięło w nim udział 48 samodzielnych rzemieślników zrzeszonych w stryżowskim cechu⁷⁴. W imieniu Tymczasowego Komitetu Organizacyjnego Zygmunt Patryn otworzył Walne Zgromadzenie, którego celem było zorganizowanie Cechu Rzemieślniczego w Strzyżowie. Droga głosowania wybrano na przewodniczącego Walnego Zebrania Juliana Sosina, obowiązki protokolanta powierzono Bronisławowi Kulawskiemu. Następnie odczytano Statut Cechu. Na wniosek Władysława Kazalskiego uchwalono wysokość wpisowego na kwotę 100 zł, ponadto określono roczną składkę członkowską w kwocie 60 zł. Wysokość wpisowego ucznia ustalono na poziomie 25 zł, tyle samo wynosiła opłata związana z wypisem ucznia.

Wybrano władze cechu. Starszym cechu został Jan Kołodziej, podstarszym Zygmunt Jezierski. Wybrano ponadto po 6 ławników, którzy weszli w skład Zarządu Cechu. Byli to: Leopold Kocój, Władysław Kazalski, Józef Drapała, Józef Patryn, Wiktor Kulon i Józef Koczela. Wybrano także ich 6 zastępców, którymi zostali: Henryk Gocek, Tomasz Ładoś, Michał Łuksa, Stanisław Rak, Jan Skoczylas i Stanisław Ziobro. Uzupełniono trzyosobowy skład Komisji Rewizyjnej, który tworzyli: Julian Sosin, Stanisław Szajta, Władysław Więch, oraz wskazano ich zastępców, którymi zostali: Henryk Gocek, Tomasz Ładoś i Józef Moskwa⁷⁵. Drugie Walne Zebranie Ekspozytury wyznaczono na dzień 27 VI 1946. Kierownikiem ekspozytury wybrano Jana Pieprzowskiego⁷⁶

Na podstawie uchwał Stowarzyszenie Zjednoczonych Rękodzielników i Przemysłowców w Strzyżowie za lata 1896-1921 możemy odtworzyć warunki pracy stryżow-

⁷⁴ W porządku alfabetycznymi byli to: Stanisław Arciszewski - kowal, Stanisław Drozen - stolarz, Władysław Drozen - krawiec, Jan Franczak - piekarz, Henryk Gocek - fryzjer, Tadeusz Gocek - rzeźnik - masarz, Józef Górnicki - szewc, Leopold Górnicki - kowal, Franciszek Grela - zegarmistrz, Jakub Hudzikiewicz - rymarz, Zygmunt Jezierski - stolarz, Józef Jastrzębski - kowal, Władysław Kazalski - krawiec, Leopold Kocój - masarz i rzeźnik, Antoni Koczela - fryzjer, Józef Koczela - kowal, Jan Kołodziej - stolarz, Stanisław Kołodziej - szewc, Władysław Kołodziej - szewc, Hieronim Konieczkowski - szewc, Bronisław Kulawski - kominiarz, Wiktor Kulon - piekarz, Władysław Kut - krawiec, Tomasz Ładoś - szklarz, Jan Matuszewski - blacharz, Józef Moskal - krawiec, Józef Moskwa - krawiec, Stanisław Nowak - budowlaniec, Władysław Nowak - szewc, Jan Orłow - szewc, Stanisław Pałus - kowal, Władysław Patryn - szewc, Franciszek Piasecki - stolarz, Jan Władysław Pieprzowski - rymarz, Antoni Pleśniar - kowal, Władysław Półzieć - stolarz, Stanisław Rak - kowal, Jan Skoczylas - kowal, Julian Sosin - stolarz, Józef Stodolak - szklarz, Antoni Suda - rzeźnik i masarz, Piotr Szpiech - kowal, Józef Urbanik - budowniczy, Władysław Wiech - krawiec, Benedykt Wyciślak - malarz, Stanisław Ziobro - krawiec, Mieczysław Żydzik - masarz i rzeźnik.

⁷⁵ APRz, *Cech Rzemiosł Różnych w Rzeszowie*, sygn. 397, k.1-2.

⁷⁶ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Protokół spisany dnia 26 czerwca 1946 r. z Walnego Zebrania członków Ekspozytury Powiatowego Cechu Rzemieślniczego Rzeszowskiego w Strzyżowie*, sygn. 123, k. 14.

skiej administracji rzemieślniczej. Oto kilka przykładów. Na posiedzeniu stowarzyszenia w dniu 5 IX 1897 r. Piotr Górnicki (cechmistrz) zgłosił wniosek, aby zorganizować w Strzyżowie Kasę Chorych. 18 II 1902 przekazano 120 koron cechowi szewskiemu na zakup sztandaru. 1 III 1902 r. cechmistrz Górnicki wnioskował o częściową rekompensatę za straty jakie poniósł jego warsztat w trakcie pełnienia funkcji cechmistrza. Wielokrotnie dyskutowano nad wyborem delegatów na zjazdy rękodzielników organizowane w Krakowie i Lwowie. Często pojawiał się problem wsparcia finansowego członków cechu, którzy nie byli w stanie wykonywać zawodu. W sytuacji śmierci rzemieślnika okazywano wsparcie jego rodzinie⁷⁷

Siedziba cechu znajdowała się przy ulicy Słowackiego, w lokalu wynajmowanym przez stowarzyszenie. W okresie międzywojennym na wyposażenie składały się: 9 krzeseł, szafa na akta i książki cechowe oraz obraz o łącznej wartości 52 złotych⁷⁸ W sprawozdaniu kasowym Ekspozytury Cechu Powiatowego Rzemieślniczego Rzeszowskiego w Strzyżowie za okres od 6 V 1945 do 6 VII 1946, po stronie rozchodów zanotowano wydatki związane z wynajmem i malowaniem pomieszczenia, wymianą stolarki, kupnem opału oraz wyposażeniem pomieszczenia (szafa, biurko, krzesła oraz przybory kancelaryjne).

W lutym 1927 r. na Walnym Zebraniu stowarzyszenia powołano przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej dla egzaminów czeladniczych w Strzyżowie na okres trzech lat. Stanowisko to powierzono Konstantemu Pragłowskiemu, dyrektorowi siedmioklasowej szkoły; jego zastępcą został Kazimierz Konieczkowski. Walne Zgromadzenie wybrało egzaminatorów do poszczególnych komisji egzaminacyjnych dla:

- przemysłu kowalskiego złożone z 8 majstrów i 4 czeladników;
- przemysłu stolarskiego złożone z 4 majstrów i 4 czeladników;
- przemysłu szewskiego złożone z 5 majstrów i 5 czeladników;
- przemysłu rzeźniczego i masarskiego złożone z 8 majstrów i 4 czeladników;
- przemysłu krawieckiego złożone z 4 majstrów i 4 czeladników;
- przemysłu rymarskiego i siodlarskiego złożone z 4 majstrów i 4 czeladników;
- kołodziejskiego złożony z 8 majstrów i 3 czeladników.⁷⁹

Wyzwoliny kończyły zróżnicowany czas terminowania w warsztatach rzemieślniczych. Zwykle czas nauki określano na 3 lub 4 lata, zależnie od zawodu. W umowie o naukę określano zasady jej odbywania i obowiązki obydwu stron. Od 1 I 1903 do 1 I 1907, a więc przez 4 lata, naukę kowalstwa miał pobierać Stanisław Mazur pocho-

⁷⁷ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Stowarzyszenie Zjednoczonych Rękodzielników i Przemysłowców w Strzyżowie. Księga uchwał 1896-1921*, sygn. 116.

⁷⁸ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Księga składek członków*, sygn. 129.

⁷⁹ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Spis rzemieślników i protokoły posiedzeń 1921-1940*, sygn. 117.

dający z Baryczki u majstra Jana Wróbla. Warunki umowy w imieniu ucznia z majstrem podpisał jego ojciec Jan Mazur. Ustalono, że majster gwarantuje uczniowi *odzież i opranie białizny*. Wynagrodzenie za naukę wynosiło 70 koron płatne w dwóch ratach: na początku nauki 40 koron, pozostałe 30 koron najpóźniej przy wyzwolinach. Jan Mazur zastrzegł sobie, że gdyby nauka zawodu została przerwana nie z winy ucznia, majster winien mu zwrócić 50 koron⁸⁰.

W niektórych zawodach nauka trwała dłużej. W 1903 r. wyzwolony został Wojciech Jacek uczący się kowalstwa u swojego ojca. Z treści dokumentu wyzwolin pozwalającego na samodzielne wykonywanie zawodu kowalskiego wynika, że przez 6 lat terminował u ojca, dodatkowo kształcił się w Ołomuńcu, *nabywając biegłości i wprawy do rzemiosła kowalskiego*. W zakładzie fotograficznym Stanisława Patryna działającym od 1920 r., nauka trwała 2 lata. Tyle uczyła się (od 15 VII 1928 do 15 VIII 1930) Maria Stojowska rocznik 1906, urodzona w Zboiskach koło Krosna. Jej ojciec wypłacił Patrynowi 350 zł w trzech ratach⁸¹. W czasie wyzwolin obowiązywała jednolita formuła odczytywana przez majstra w obecności cechu. Zacytujmy treść formuły wyzwolin w rzemiośle szewskim przeprowadzonych w Strzyżowie w dniu 16 IX 1900 r.

„Ja niżej podpisany, majster szewski przedstawiam Szanownym Panom Majstrom swego ucznia Leona Jareckiego rodem ze Strzyżowa powiat Rzeszów, religii rzymskokatolickiej, liczący lat 26; iż przez przeciąg tego czasu terminował lat 4, to jest od dnia 1 stycznia 1898 do dnia 1 stycznia 1892; iż tenże przez przeciąg tego czasu sprawował się pilnie, wzorowo i chwalebnie; iż jego dobrym postępowaniem powodowanym wspomnianego ucznia, za zdolnego towarzysza wywalam i polecam go Szanownym Panom Majstrom, co dla lepszej wiary naszymi podpisami i pieczęcią zatwierdzamy”.

Na podstawie tekstu wyzwolin cechu strzyżowskiego uzyskujemy informację, że w nauce rzemiosła przeważali ludzie młodzi do 25 roku życia. Odnotowano jeden przypadek posiadania uprawnień mistrzowskich przez kobietę. Mistrzem kominiarstwa była Kazimiera Pietryka, nie umiejąca pisać, więc na świadectwie wyzwolin zastąpił ją urzędnik cechowy, tabela 5.

⁸⁰ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Księga zapisów uczniów 1892-1907*, sygn. 119, k. 49.

⁸¹ APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Rejestr uczniów 1923-1948*, sygn. 120.

Tabela 5. Księga wyzwolin w strzyżowskim cechu w latach 1892-1911

Rzemiosło	Katolicy	Żydzi	Razem	Miejsce pochodzenia uczniów
		1892		
Szewstwo 2, ślusarstwo - 1	2	1	3	Strzyżów - 3
		1893		
Kowalstwo - 3, pierkarstwo, szewstwo, ślusarstwo, zegarmistrzostwo po 1	4	3	7	Strzyżów - 5, Gbiska, Rzegocina po 1
		1894		
Kowalstwo - 3, krawiectwo, rymarstwo, stolarstwo, szewstwo po 1	7	1	8	Strzyżów - 6, Przedmieście Strzyżowskie, Zaczernie po 1
		1895		
Szewstwo - 3, stolarstwo - 2, kowalstwo, masarstwo, piekarstwo po 1	7	1	8	Strzyżów - 4, Doma-radz, Niebylec, Pstrągowa, Ropczyce po 1
		1896		
Krawiectwo - 2, kowalstwo, piekarstwo, rzeźnictwo, szewstwo po 1	5	2	7	Strzyżów - 3 Niewodna, Sieniawa, Zagóry po 1
		1897		
Szewstwo - 6, murarstwo - 4, kowalstwo - 3, rzeźnictwo, stolarstwo po 2, krawiectwo, piekarstwo po 1	15	3	18	Strzyżów - 7, Gbiska - 4, Dobrzechów Grochaniec, Krościenko Wyżne, Niebylec, Przedmieście Czudeckie, Przedmieście Strzyżowskie, Ułanów,
		1898		
Szewstwo - 3, fryzjerstwo, kowalstwo, rzeźnictwo, stolarstwo po 1	5	3	8	Strzyżów - 2, Brzeziny, Godowa, Krościenko Wyżne, Lecka po 1
		1899		
Szewstwo - 4, kowalstwo, rzeźnictwo, stolarstwo po 1	9	1	10	Strzyżów - 4, Brzezówka, Glinik Charzewski, Godowa, Niebylec, Smarzowa, Wielopole Skrzyńskie po 1

		1900		
Szewstwo - 5, masarstwo 3, kominarstwo, rzeźnictwo po 2, krawiectwo, piekarstwo, stolarstwo, szklarstwo po 1	15	4	19	Strzyżów - 11, Frysztak - 2, Korczyna, Lutcza, Majscowa, Nawsie Brzostowskie, Rzeszów po 1
		1901		
Kowalstwo - 7, masarstwo, szklarstwo po 3, krawiectwo, stolarstwo, szewstwo po 2, bednarstwo, piekarstwo, rzeźnictwo po 1	15	7	22	Strzyżów - 13, Niebylec - 2, Domaradz, Frysztak, Grodzisko, Konieczkowa, Lutcza, Przedmieście Czudeckie, Rymanów po 1
		1902		
Kowalstwo, szewstwo po 5, piekarstwo - 2, krawiectwo, Murarstwo, rzeźnictwo po 1	11	4	15	Strzyżów - 5, Godowa, Wiśniowa 2, Niebylec, Odrzykoń, Przedmieście Czudeckie, Sieniawa, Wielopole, Żabno po 1
		1903		
Kowalstwo - 7, rzeźnictwo - 2, blacharstwo, ciesielstwo, krawiectwo, rymarstwo, stelmach po 1	10	4	14	Strzyżów - 3, Baryczka, Drabinianka, Gbiska, Nadolany, Niebylec, Połomia, Wysoka Strzyżowska po 1
		1904		
Kowalstwo, piekarstwo, stolarstwo po 1	2	1	3	Korczyna, Staromieście, Strzyżów po 1
		1905		
Krawiectwo		1	1	Niebylec
		1906		
Szewstwo - 4, stolarstwo - 3, kowalstwo - 2, piekarstwo - 1	10	0	10	Strzyżów - 6, Kobyle, Korczyna, Przedmieście Strzyżowskie, Szufnarowa,

		1907		
Szewstwo - 4, kowalstwo - 2, blacharstwo, kominarstwo, krawiectwo, rymarstwo, stolarstwo, szklarstwo, zegarmistrzostwo po 1	10	3	13	Strzyżów - 4, Niebylec - 3, Dobrzechów, Glinik Charzewski, Kombornia, Przedmieście Strzyżowskie, Turka, Tyszowice po 1
		1908		
Szewstwo - 7, kowalstwo - 3, krawiectwo, szklarstwo,	9	3	12	Strzyżów - 7, Żyznów - 2, Czudec, Małówka,
		1909		
Krawiectwo, szewstwo po 1	1	1	2	Połomia, Strzyżów po 1
		1910		
		0		
		1911		
Rzeźnictwo 1	0	1	1	Przemysł
Razem	137	44	181	

Źródło, APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Księga wyzwolin (1892-1911)*, sygn. 118.

Na podstawie księgi wyzwolin (tabela 1) możemy zauważyć, że w rzemiośle strzyżowskim wyraźnie dominowała społeczność katolicka. Przewaga katolickich rzemieślników zauważana była szczególnie w usługach budowlanych i kowalstwie, w mniejszym stopniu w rzemiośle spożywczym. Anulując pochodzenie terytorialne rzemieślników, stwierdzamy, że najwięcej z nich było rodem ze Strzyżowa i powiatu strzyżowskiego. Migracja ludności wywołana wybuchem wojny spowodowała, że w latach 1940-1944 w strzyżowskim cechu rozpoczęli działalność gospodarczą nowi rzemieślnicy. Rudolf Janikowski (ur. w 1895 r.) pochodził z Lubyczy Królewskiej, prowadził młyn w Godowej. Egzamin na młynarza młynów średnich zdał we Lwowie w 1920 r. Pracował m. in. w Sądowej Wiszni. Franciszek Jantsch urodzony w 1892 r. w Monasterzyskach był piwowarem. Świadcstwo zdolności piwowarskich wystawił mu w 1911 r. Zarząd Browaru w Dobromilu. Od 23 IV 1940 r. dzierżawił strzyżowski browar⁸². 1 X 1946 w strzyżowskim cechu działał Baruch Hauben urodzony w 1906 r. w Strzyżowie, z zawodu krawiec, który niebawem opuścił Strzyżów.

⁸² APRz, Akta miasta Strzyżowa, *Cech Rzemieślniczy w Rzeszowie. Ekspozytura Strzyżów. Protokoły. Rejestracja nowych zawodów zaliczanych do rzemiosła*, sygn. 123.

W styczniu 1946 r. w cechu zarejestrowanych było 47 majstrów reprezentujących 17 rzemieślniczych specjalności.

Szewstwo: Józef Górnicki, Stanisław Kołodziej, Hieronim Konieczkowski, Władysław Lutak, Władysław Nowak, Władysław Patryn, Józef Urbanik;

Stolarstwo: Stanisław Drozen, Stanisław Horak, Zygmunt Jezierski, Michał Łuksa, Władysław Półzięć, Julian Sosin, Ludwik Woźniacki;

Krawiectwo: Władysław Drozen, Maria Karol, Józef Moskwa, Józef Moskał, Stanisław Ziobro;

Masarstwo: Jan Baran, Franciszek Gocek, Leopold Kocój, Zygmunt Patryn, Antoni Sudacki, Mieczysław Żydzik;

Piekarstwo: Jan Franczak, Jan Glen, Jan Grabarz, Wiktor Kulon;

Fryzjerstwo: Henryk Gocek, Weronika Glazar, Antoni Koczela;

Kominiarstwo: Bolesław Barburski, Stanisław Kulawski ;

Rymarstwo: Jakub Hudzikiewicz, Jan Władysław Pieprzowski;

Szklarstwo: Tomasz Ładoś, Józef Stodolak.

Jednym majstrem reprezentowane były następujące zawody: betoniarstwo - Franciszek Midura; blacharstwo - Jan Matuszewski; cholewkarstwo - Stanisław Szajta; młynarstwo - Józef Grzesikowski; murarstwo - Stanisław Nowak; ślusarstwo - Henryk Pasternak; zakład fotograficzny - Stanisław Patryn i zegarmistrzostwo - Franciszek Grela⁸³

W styczniu 1947 r. Urząd Wojewódzki w Szczecinie rozesłał po kraju informację dotyczącą zapotrzebowania na rzemieślników różnych specjalności. Podobnej treści oferta napłynęła na początku kwietnia 1947 r. z powiatu lubańskiego, gdzie pilnie poszukiwano kołodziejów, kowali, masarzy, murarzy, rzeźników, rymarzy, piekarzy, stolarzy i ślusarzy. W ogłoszeniu z powiatu lubańskiego zaznaczono, że część proponowanych do przejścia warsztatów jest zniszczona, niektóre prowadzone są przez niemieckich właścicieli. Zachętą do przyjazdu na Ziemię Zachodnie była oferta przejście ponemieckiego gospodarstwo wraz z warszatem w Lubaniu, Strzelnie i Złotoryi. Zachęcano do zamieszkania w Szczecinie, oferując mieszkania. Ogłoszenia tej treści wywieszono w siedzibie strzyżowskiego cechu⁸⁴.

⁸³ APRz, *Cech Rzemiosł Różnych w Rzeszowie*, sygn. 394, k. 10-11.

⁸⁴ APRz, *Cech Rzemiosł Różnych w Rzeszowie*, sygn. 391, 392.

IV Inne źródła utrzymania

Działalność kredytowa

W latach 1900-1939 działało w Strzyżowie kilkanaście stowarzyszeń kredytowych, w większości należących do żydowskich przedsiębiorców i były to: Towarzystwo Eskontowe, Towarzystwo Kredytowe dla Handlu i Przemysłu, Bank Kredytowy, Towarzystwo Kupieckie, Towarzystwo Zaliczkowe i Oszczędnościowe oraz Towarzystwo Zaliczkowe i Kredytowe. Pod względem liczebności stowarzyszeń kredytowych Strzyżów był porównywalny z Białową, Głogowem, Kańczugą, Sokołowem, Tyczynem i Żołąnią. Najlepiej zorganizowany był Rzeszów, gdzie zarejestrowano 16 podmiotów zajmujących się udzielaniem kredytów⁸⁵.

Spółeczność katolicka korzystała m.in. ze Strzyżowskiej Kasy Oszczędności, Gminnej Kasy Oszczędności, Kasy Stefczyka później przemianowanej na Bank Spółdzielczy im. dra Franciszka Stefczyka oraz Komunalnej Kasy Oszczędności Miasta Strzyżowa⁸⁶. W okresie międzywojennym, aby zaciągnąć kredyt w Banku Polskim lub innych bankach państwowych, wymagano zabezpieczenia hipotecznego i poświadczenia trzech żyrantów. Sytuację tę wykorzystywały banki prywatne, udzielające kredytu na znacznie wyższy procent, za to bez uciążliwej procedury. Drobnicy żydowscy korzystali z zapomóg prężnie rozwijających się Kas Bezprocentowych, biedotę zaś wspierała *Kasa Ludowa* i darowizny zamożnych izraelitów. Katolicy pożyczali w strzyżowskiej Kasie Stefczyka⁸⁷. Trudna sytuacja ekonomiczna narażała wielu mieszkańców na zapożyczanie się w warunkach lichwy.

Wisłok w gospodarce miasta

Odnotować należy również znaczenie Wisłoka w gospodarce miasta. Stałym zajęciem były prace przy regulacji rzeki. Była już mowa o tym, że od lat dziewięćdziesiątych XIX w. Wisłok dostarczał materiałów do budowy dworca kolejowego i utrzymania dróg. Połączenie kolejowe Rzeszów - Jasło sprzyjało rozwojowi turystyki i wypoczyn-

⁸⁵ APRz, C.K. Sąd Obwodowy w Rzeszowie 1786-1918, *Rejestr stowarzyszeń zarobkowo-gospodarczych 1904-1912*, sygn. 231, 232, 233.

⁸⁶ Archiwum Państwowe w Przemysłu, *Bank Spółdzielczy im. dra Stefczyka w Strzyżowie 1931-1951*, sygn. 1138; *Komunalna Kasa Oszczędności Miasta Strzyżowa 1911-1951*, sygn. 1175; *Towarzystwo Zaliczkowe i Kredytowe w Strzyżowie 1927-1942*, sygn. 1180; *Kasa Stefczyka w Strzyżowie 1907-1946*, sygn. 1220; *Gminna Kasa Spółdzielcza w Strzyżowie 1927-1949*, sygn. 1228, *Spółka Oszczędności i Pożyczek w Strzyżowie 1907-1940*, sygn. 1231.

⁸⁷ J. Świeboda, *Banki w Rzeszowie od XVII do XX wieku*, Rzeszów 2002, s. 44, 109; G. Zamoyski, *Instytucje drobnego kredytu w Galicji [w:] Miasteczko i okolica - od średniowiecza do współczesności*, red. J. Hoff, Kolbuszowa 2006, s. 156-192.

kowi już u schyłku XIX w. Sporym zainteresowaniem mieszkańców miasta i okolicy cieszyła się plaża w Gbliskach. W 1892 r. sokoli rzeszowscy zorganizowali wycieczkę kolejową do Strzyżowa. Kilka lat później (1897) działalność rozpoczęła sekcja rowerowa rzeszowskiego *Sokoła*, organizując wycieczki m.in. do Strzyżowa⁸⁸. Dzięki Wisłokowi Strzyżów na początku XX w. stał się miejscowością letniskową. W przewodniku po uzdrowiskach galicyjskich czytamy na temat letniska strzyżowskiego:

*Letnisko nad rzeką Wisłokiem bez urządzeń specjalnych dla letników, roczna frekwencja dochodzi do 100 osób. W miejscu 3 lekarzy i apteka. Apropowizacja łatwa i wystarczająca. Doskonale rzeczne kąpiele w Wisłoku*⁸⁹.

W 1909 r. Mieczysław Orłowicz złożył do druku maszynopis przewodnika po Galicji. Brak środków a następnie wybuch wojny spowodował, że książkę opublikowano dopiero w 1919 r. Zatem informacje w niej zawarte odnoszą się do pierwszej dekady XX w. Orłowicz pisząc o Strzyżowie zaznaczył, że miasto oddalone jest od dworca kolejowego o kilometr, którą to odległość można pokonać np. dorożką płacąc za kurs od 60 do 90 halerzy. O dorożkarzu strzyżowskim Stanisławie Nodze pochodzącym z Pstragowej słyszymy w 1944 r. Orłowicz wymienił także strzyżowskie domy gościnne, czyli kwatery turystyczne należące do S. Wyżykowskiego i K. Kuca oraz domy zajezdne Borgnichta i Karrera; ponadto polecał posiłki przygotowywane w sali strzyżowskiego *Sokoła*⁹⁰. W 1912 r. dom zajezdny prowadziła Katarzyna Wnęk⁹¹. Wskazać również należy na połączenia promowe na Wisłoku łączące miasto i Żarnową. W listopadzie 1944 r. zbudowano drewniany most łączący Strzyżów z Gbiskami z przeznaczeniem na cele wojskowe. W 1949 r. słyszymy o kładce na Wisłoku przeznaczonej dla ludności cywilnej, która zapewniała połączenie na tej trasie⁹².

Centralny Okręg Przemysłowy

W styczniu 1937 r. burmistrz Józef Chmiel wysłał pismo do Departamentu Spraw Wojskowych przy Ministerstwie Spraw Wojskowych w sprawie zainteresowania władz centralnych korzyściami płynącymi z lokalizacji inwestycji wojskowych w Strzyżowie. Burmistrz wskazywał na dogodne położenie miasta w sąsiedztwie linii kolejowej

⁸⁸ J. Rut, *Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie na polu turystyki pieszej i rowerowej w latach 1886-1914* [w:] *Z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, red. W. Cynarski, K. Obodyński, M. Mirkewicz, Rzeszów 2004, s. 108-113.

⁸⁹ *Przewodnik po uzdrowiskach, miejscowościach klimatycznych Galicji*. Opracowali S. Lewicki, M. Orłowicz, T. Praschil, Lwów 1912, s. 175.

⁹⁰ M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Galicji, Bukownie, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów 1919, s. 374-375.

⁹¹ Skorowidz, s. 94 (część handlowa).

⁹² APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn. 80.

Rzeszów - Jasło, niskie koszty wykupu gruntów oraz tanią siłą roboczą⁹³. Dla władz wojskowych rejon ten był ważny z uwagi na prowadzone sondażowe poszukiwania surowców mineralnych, głównie ropy naftowej, gazu i rudy w 1937 i 1938 r. W Konieczkowie poszukiwano ropy naftowej, w Gogołowie, Stępinie i Żyznowie odkryto rudę karpacką. W Strzyżowie planowano budowę fabryki chemicznej produkującej proch i materiały wybuchowe, ale tego planu nie zrealizowano⁹⁴. Być może strzyżowska fabryka prochu znalazłaby się w budżecie COP na lata 1940-1942, w którym zakładano rozbudowę przemysłu chemicznego pracującego na potrzeby wojska⁹⁵.

Niepowodzenie w tym zakresie zaważyło na przyszłości miasta. W położonej blisko Rzeszowa Boguchwale w ramach COP uruchomiono w przeddzień wojny fabrykę porcelany. W okresie powojennym fabryka zmieniła oblicze miejscowości, nadając jej charakter podmiejski, tworząc liczne miejsca pracy w przemyśle, także dla mieszkańców Strzyżowa odległego o 30 kilometrów. Wprowadziła ponadto do krajobrazu wiejskiego elementy architektury przemysłowej⁹⁶. To pokazuje, jak wiele stracił Strzyżów na skutek odstąpienia od budowy fabryki w mieście w ramach COP.

Podsumowanie

Prezentowany artykuł jest zachętą do dyskusji nad dziejami Strzyżowa, ponieważ zaległości w tym zakresie są ogromne. Wydaje się, że najpierw powinni na ten temat wypowiedzieć się urbaniści, którzy omówiliby szczegółowo kierunki rozwoju przestrzennego miasta, budownictwa publicznego i sakralnego, sieć drożną oraz rozwój komunikacji. Na szersze omówienie zasługuje działalność magistratu, szczególnie w zakresie planowania i realizacji zagadnień gospodarczych.

Z uwagi na znaczenie parafii w życiu społecznym miasta należy wszechstronnie przedstawić jej dzieje. Apelowaliśmy o to kilkanaście lat temu ojciec Ludwik Grzebień w szkicu poświęconym strzyżowskiej parafii. Na podstawie metryk parafialnych można przedstawić dynamikę rozwoju społeczności katolickiej od końca XVIII w. i w ten sposób rozpocząć studia nad dziejami parafii. Bliżej nieznaną historią strzyżowskiej fary byłaby interesującym źródłem informacji na temat poszczególnych okresów w dziejach miasta. Opracowanie dziejów strzyżowskich nekropolii, poza omówieniem

⁹³ APRz, Akta miasta Strzyżowa, sygn. 77.

⁹⁴ J. Petrus, *Budownictwo Centralnego Okręgu Przemysłowego na Rzeszowszczyźnie i jego wpływ na kształtowanie się stosunków gospodarczo-społecznych*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, t. 6, 1969, s. 171, 173.

⁹⁵ W. Jabłonowski, *Wojskowi i instytucje wojskowe w budowie konsolidacji państwa po 1935 r.* [w:] COP. Przeszłość. Terażniejszość. Przyszłość, red. J. Konefał, Stalowa Wola 2007, s.111-130.

⁹⁶ M. Furtak, *Centralny Okręg Przemysłowy 1936-1939. Architektura i urbanistyka. Kraj. Region. Miasto. Fabryka. Osiedle. Budynki*, Łódź 2014, s. 143.

walorów architektury nagrobnej, byłoby obszernym komentarzem do dziejów stryżowskiej elity⁹⁷. Na pogłębioną analizę zasługuje mało znany obszar życia społecznego, które na przełomie XIX i XX w. rozwijało się dynamicznie, angażując społeczność Strzyżowa i okolicy w różnego rodzaju organizacjach⁹⁸.

Aneksy

Aneks 1

Wykaz gruntów i majątków pożydowskich na terenie miasta Strzyżowa

Imię i nazwisko właściciela	Powierzchnia w m ²	Budynki	Dzierżawca względnie użytkownik
Dwojra Reich	5 935	Budynek murowany parterowy i komórki	Zarząd Powierniczy
Aron Józef Steinmauer	475	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Rose Karpf	315	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Mendel Lustgarten	669	Budynek drewniany parterowy	Zarząd Powierniczy
Mendel Diamand	769	Budynek murowany jednopiętrowy	Zarząd Powierniczy
Jakub Miller	188	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Ides Leitner	400	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Leizor Borgenicht	261	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Izaak Adest	261	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Feiga Singer vel Roth	234	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Mendel Markus Scheffer	231	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy

⁹⁷ Z. Romaniuk, *Cmentarz jako źródło do badań nad elitami miast na przykładzie Bielska Podlaskiego* [w:] *Małe miasta. Elity*, red. M. Zemło, Supraśl 2005, s. 343-347.

⁹⁸ M. Gawel, *Strzyżów i powiat strzyżowski u progu niepodległości (1914-1921). Komunikat badawczy* [w:] *Małe miasta. Tradycje walk o niepodległość*, red. M. Zemło, Lublin-Supraśl 2013, s. 171-187.

Pinkas Kanner	502	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Feiga Hochdorf	466	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Salomon Rich	572	Budynek murowany jednopiętrowy	Zarząd Powierniczy
Nochemie Spiro	319	Budynek murowany jednopiętrowy	½ Zarząd Powierniczy; ½ miejscowa Straż Pożarna
Leib Hersch Fass	530	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Hinde Grinbaum	382	Budynek parterowy pół murowany, pół drewniany	Zarząd Powierniczy
Leib Hersch Reich	197	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Hersch Reich i Lewinson Zudzik	274	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Chaim Juda Horowitz	249	Budynek murowany jedno- i dwupiętrowy	Zarząd Powierniczy
Gołda Grinblat	274	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Leizor Loss	160	Budynek murowany piętrowy	Zarząd Powierniczy
Laja Haber	156	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Leja Brandla Stilberberg	109	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Jakub Kanner	428	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Jakub Sturm	597	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Dwoira Reich	180	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Jakub Kanner	263	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Paja Ichel, Samuel Reitz	223	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy

Gmina wyznaniowa	557	Budynek murowany piętrowy	Miejscowy ośrodek zdrowia
Feiga Goldberg	381	Budynek murowany piętrowy	Zarząd Powierniczy
Gmina wyznaniowa	1020	Budynek murowany parterowy (łaźnia)	Zarząd Powierniczy
Chuna Schliselberg	127	Budynek murowany piętrowy	Zarząd Powierniczy
Salomon Samueli	-	Połowa budynku murowanego tj. piętro	Zarząd Powierniczy
Jochwet Kulik	300	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Idesa Beer	166	Budynek drewniany parterowy i stajenka	Zarząd Powierniczy
Saul Schlisserberg	806	Budynek drewniany parterowy	Zarząd Powierniczy
Chana Zimet	623	Budynek murowany parterowy	Zarząd Powierniczy
Hencia Haber	314	Budynek drewniany parterowy	Zarząd Powierniczy
Mendel Guzik	1450	Budynek murowany parterowy	Bursa gimnazjalna
Bendet Silberman	97	Budynek drewniany parterowy	Zarząd Powierniczy
Mendel Guzik	145	Budynek murowany piętrowy	Zarząd Powierniczy
Meilech Denn	471	Budynek drewniany parterowy	Bursa gimnazjalna
Ryfka Horowitz	180	Pół budynku murowanego, piętrowego	Zarząd Powierniczy
Gmina wyznaniowa	1231	Budynek murowany (bożnica)	Spółdzielnia <i>Samo-pomoc Chłopska</i> w Strzyżowie
Dwojra Goldman	353	Rozpoczęta budowa domu murowanego	Zarząd Powierniczy
Abraham Berglas	363	Plac niezabudowany	Zarząd Powierniczy
Ryfka Bart	1800	Plac niezabudowany	Zarząd Powierniczy
Leja Grinbaum	583	Plac niezabudowany	Zarząd Powierniczy
Abraham Kalb	711	Plac niezabudowany	Zarząd Powierniczy

Miszkieta Kulik	320	Plac niezabudowany	Zarząd Powierniczy
Dwojra Siegel	655	Plac niezabudowany	Zarząd Powierniczy
Gmina wyznaniowa	14 928	Cmentarz	Zarząd Powierniczy
Gmina wyznaniowa	5500	Nowy cmentarz	Zarząd Powierniczy

APRz, Zarząd Miejski w Strzyżowie, sygn. 48.

Aneks 2

Wykaz czynnych przedsiębiorstw handlowych, przemysłowych, rzemieślniczych i wolnych zawodów w Strzyżowie z 16 IX 1944 r.

Imię i nazwisko	Miejsce zamieszkania	Rodzaj przedsiębiorstwa	Adres przedsiębiorstwa
Stanisław Partyn	Aleje 352	Zakład fotograficzny	Słowackiego - kiosk
Katarzyna Sikora	Gimnazjalna 119	Sprzedawca porcelany, szkła i naczyń	Rynek 132
Szczepan Gawałkiewicz	Rynek 156	Handel towarów żelaznych i artykułów gospodarczych	Rynek 156
Stefania Konieczkowska	Rynek 154	Galanteria	Rynek 154
Leon Gorzelski	Słowackiego 201	Galanteria	Słowackiego 201
Tadeusz Bosek	Rynek 122	Sprzedaż napojów alkoholowych z wyszynkiem	Rynek 122
Józef Soja i Spółka	Jasielska 12	Handel towarami żelaznymi	Słowackiego 202
Mieczysław Konieczkowski	Rynek 119	Handel towarów mieszanych i wody sodowej	Słowackiego 129
Józef Miśtak	Rynek 135	Handel towarów mieszanych	Rynek 135
Edmund Zumkowski	Tyłna 346	Piekarnia	Tyłna 346
Jan Matuszewski	Rynek 153	Pracownia blacharska	Rynek 153

Stanisław Peteraf	Kolejowa 273	Sklep z dewocjonaliami	Rynek 149
Stanisław Malejki	Na Działach	Handel towarów mieszanych i przyborów szewskich	Rynek 142
Zygmunt Jezierski	Zawale 220	Pracownia stolarska	Zawale 220
Władysław Kazalski	Bośnia 86	Pracownia krawiecka	Rynek 153
Stanisław Kołodziej	Jasielska 58	Pracownia szewska	Jasielska 58
Maria Oświertnia	Kościelna 103	Sklep komisowy	Rynek 137
Tomasz Ładoś	Rynek 144	Pracownia szklarska	Rynek 144
Władysław Kołodziej	Gimnazjalna 112	Pracownia szewska	Gimnazjalna 112
Helena Panek	Kolejowa 174	Drobna sprzedaż dewocjonalii po jarmarkach	Województwo Rzeszowskie
Eugenia Konieczkowska	Słowackiego 201	Handel towarów mieszanych	Słowackiego 201
Wilhelmina Schorrer	Kolejowa 275	Sprzedaż napojów alkoholowych z wyszynkiem	Kolejowa 275
Zbigniew Sroczyński	Słowackiego 237	Dom Rolniczo-Handlowy	Słowackiego 186
Wiktor Kulon	Rynek 135	Piekarnia	Rynek 135
Stanisław Noga	Pstrągowa	Dorożkarz	Rynek 140
Michał Łuksa	Słowackiego 199	Pracownia stolarska	Rynek 144
Jakub Chudzikiewicz	Słowackiego 223	Rymarz	Słowackiego 223
Stanisław Nowak	Rynek 150	Murarz	Rynek 150
Józef Stodolak	Żarnowa 119	Handel szkła taflowego i porcelany	Rynek 135
Benedykt Wyciślak	Tylna 159	Malarz pokojowy i szyldów	Rynek 159

Franciszek Grela	Rynek 143	Zegarmistrz	Rynek 143
Stanisław Ziobro	Słowackiego 353	Krawiec	Słowackiego 353
Franciszek Gocek	Słowackiego 185	Rzeźnictwo i wędliniarstwo	Słowackiego 185
Anna Bublik	Słowackiego 185	Galanteria	Słowackiego 185
Franciszek Midura	Zakopna 74	Wyrób betonów i dachówek ceramicznych	Zakopna 74
Jan Pieprzowski	Jasielska 53	Rymarstwo i siodlarstwo	Jasielska 53
Ignacy Ziobro	Słowackiego 184	Handel towarów mieszanych	Słowackiego 184
Janina Kozioł	Strażacka 187	Galanteria	Rynek 127
Henryk Leśniak	Słowackiego 247	Handel towarów mieszanych	Słowackiego 247
Maria Indyk	Kolejowa 279	Handel towarów mieszanych	Rynek 152
Kazimiera Karolowa	Kościelna 93	Galanteria	Rynek 157
Maria Lipska-Pasek	Sanocka	Sklep z obuwiem	Sanocka
Stanisław Przytocki	Jasielska 111	Wyszynk napojów bezalkoholowych	Jasielska 111
Daniel Rósch i Spółka	Słowackiego	Restauracja z wyszynkiem	Zakopna
Henryk Gocek	Zawale 224	Zakład fryzjerski	Słowackiego 192
Franciszek Jancz	Jasielska 33	Browar	Jasielska 33
Józef Moskwa	Strażacka 181	Zakład krawiecki	Sanocka 172
Julian Sosin	Zawale 245	Pracownia stolarska	Zawale 245
Henryk Leśniak	Słowackiego 247	Handel towarów mieszanych	Słowackiego 247
Stanisław Markowicz	Słowackiego 296	Handel towarów mieszanych	Słowackiego 192
Ignacy Glazar	Sanocka 173	Sprzedaż farb i artykułów gospodarczych	Strażacka 187

Jan Kołodziej	Bośnia 76	Pracownia stolarska	Jasielska 50
Jan Wyżykowski	Rynek 124	Sprzedaż napojów alkoholowych z wyszynkiem	Rynek 124
Florian Jakubczak	Dobrzechów 32	Handel towarów mieszanych	Jasielska 61
Wojciech Glazar	Słowackiego 226	Zakład fryzjerski	Słowackiego 226
Ludwika Dachowska	Strażacka 182	Sklep tytoniowy i handel papierniczy	Słowackiego 199
Zygmunt Patryn	Tylna 365	Rzeźnictwo i masarstwo	Rynek 126
Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa w Strzyżowie	Rynek 183		Rynek 183
Śmiatacz i Spółka	Rynek 146	Sklep towarów tekstylnych i galanteria	Rynek 146
Czesław Deręgowski i Władysław Górnicki	Tylna 346	Fabryka wody sodowej	Strażacka 181
Władysław Gdula	Słowackiego 302	Biuro pisania podań	Słowackiego 302
Katarzyna Kut	Rynek 155	Sklep towarów mieszanych	Rynek 155
Józef Grzesikowski	Bośnia 79	Młyn gospodarczy	Bośnia 79
Ludwik Górnicki	Słowackiego 204	Sprzedaż przyborów szkolnych, pism i książek	Słowackiego 204
„Bata”	Rynek 131	Sprzedaż obuwia, dodatków i pończoch.	Rynek 131
„Bata”	Rynek 131	Reperacja pończoch	Rynek 131
Józef Górnicki	Sanocka 176	Pracownia szewska	Sanocka 176
Stanisław Szajta	Słowackiego 215	Pracownia szewska	Słowackiego 194

Leopold Górnicki	Jasielska 60	Pracownia kowalska	Jasielska 60
Ludwik Woźniacki	Sanocka 345	Pracownia stolarska	Sanocka 345
Józef Koczela	Dobrzechów 140	Pracownia kowalska	Strzyżów
Władysław Nowak	Jasielska 51	Pracownia szewska	Jasielska 51
Władysław Ziobro	Godowa 381	Handel towarami żelaznymi	Rynek 128
Józef Urbanik	Jasielska 66	Murarz	Jasielska 66
Witold Perek	Słowackiego 186	Cukiernik	Słowackiego 185
Stanisław Pasternak	Słowackiego 234	Wyszynk bez alkoholu	Słowackiego 234
Bronisław Kulawski	Kościelna 100	Kominiarstwo	Strzyżów- Niebylec
Władysław Patryn	Kościelna 210	Szewstwo	Słowackiego 186
Leopold Kocój	Słowackiego 194	Rzeźnik	Słowackiego
Hieronim Konieczkowski	Zawale 118	Pracownia szewska	Słowackiego 192
Władysław Drozen	Bośnia	Pracownia krawiecka	Rynek 136
Maria Karol	Boczna Słowackiego	Pracownia krawiecka	Boczna Słowackiego
Józef Gruszka	Rynek 140	Handel towarów mieszanych	Rynek 140
Wilhelm Kulon	Rynek 149	Sprzedaż napojów alkoholowych	Rynek 149
Władysław Moskwa	Rynek 138	Skup jaj wymienianych na cukier	Rynek 136
Anna Bublik	Słowackiego 185	Galanteria	Słowackiego 185
Grzegorz Futujma	Słowackiego 188	Apteka i drogeria	Słowackiego 188
Hurtownia soli	Rynek 185		Strażacka 187
Andrzej Kawa	Rynek 134	Handel jarzynami	Rynek 134
Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska	Słowackiego 250		

Grzegorz Kresiński	Słowackiego 202	Wyrób naczyń glinianych	Słowackiego 202
Władysław Półzięc	Za Torem 94	Stolarnia	Za Torem 94
Władysław Bronocki	Bośnia 102	Krawiec damski	Bośnia 102
Halszka Daniec	Jasielska	Skład towarów mieszanych	Rynek 48
Wacław Hoffman	Słowackiego 186	Adwokat	Słowackiego 186
Władysław Medyński	Słowackiego 183	Adwokat	Słowackiego 183
Oktaw Pietruski	Rynek 129	Adwokat	Jasielska 103
Zdzisław Daniec	Jasielska	Adwokat	Jasielska
Jerzy Rudnicki	Jasielska 40	Notariusz	Jasielska 40
Adam Patryn	Rynek 129	Lekarz	Słowackiego 229
Władysław Hajduk	Taubówka 246	Lekarz	Taubówka 246
Józef Chmiel	Żarnowska 316	Lekarz	Żarnowska
Adam Soja	Żarnowska	Lekarz	Żarnowska
Antoni Gorlach	Zawale	Lekarz weterynarii	Zawale
Edward Patryn	Słowackiego 252	Lekarz weterynarii	Słowackiego 252

APRz. Zarząd Miejski w Strzyżowie, sygn. 73.

Bibliografia

I Archiwalia

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

C.K. Eisenbahn Ministerium, sygn. 195

Archiwum Państwowe w Rzeszowie

Akta miasta Strzyżowa, sygn. 15, 67, 70, 74, 77, 80, 82, 116, 117, 119, 120, 123, 129.

Cech Rzemiosł Różnych w Rzeszowie, sygn. 397, k.1-2; 394, k. 10-11; 391, 392.

C.K. Sąd Obwodowy w Rzeszowie 1786-1918, sygn. 231, 232, 233, 396, 561.

Izraelicki Urząd Metrykalny w Strzyżowie, sygn. 1-4.

Miejskie Gimnazjum Koedukacyjne w Strzyżowie 1912-1938, sygn. 1-13.

Zarząd Miejski w Strzyżowie, sygn. 5, 44, 74.

Archiwum Państwowe w Przemyśle

- Akta notariusza Adama Bańskiego w Strzyżowie (1925-1933), sygn. 883;

- Akta notariusza Zygmunta Holzera w Strzyżowie (1881-1925), sygn. 884;

- Akta notariusza Feliksa Miskego w Strzyżowie (1878-1881), sygn. 885;

- Akta notariusza Konstantego Rogalskiego w Strzyżowie (1873-1875), sygn. 886;

- Akta notariusza Janusza Rudnickiego w Strzyżowie (1925-1947), sygn. 887;

- Bank Spółdzielczy im. dra Stefczyka w Strzyżowie 1931-1951, sygn. 1138;

- Gminna Kasa Spółdzielcza w Strzyżowie 1927-1949, sygn. 1228;

- Kasa Stefczyka w Strzyżowie 1907-1946, sygn. 1220;

- Komunalna Kasa Oszczędności Miasta Strzyżowa 1911-1951, sygn. 1175;

- Sąd Powiatowy w Strzyżowie (1872-1946). Akta spraw karnych, spadkowych, egzekucyjnych, spadkowych, sygn. 618;

- Spółka Oszczędności i Pożyczek w Strzyżowie 1907-1940, sygn. 1231;

- Towarzystwo Zaliczkowe i Kredytowe w Strzyżowie 1927-1942, sygn. 1180.

Archiwum Parafialne w Strzyżowie

Liber mortuorum 1868-1888 (Parafia Strzyżów)

Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie

- Gmina Przedmieście Strzyżowskie. Księga uchwał założona 1 I 1889 r. Protokół uchwały rady gminy z 12 X 1912.

- Kronika szkolna za lata 1794-1929.

Materiały źródłowe

Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi za 1882 rok, Lwów 1882.

II Opracowania

Beiersdorf Z. Z.,

2001 Sokolnie w krajobrazie kulturowym i architektonicznym Galicji [w:] Rozwój przestrzenny miast..., s. 355-369.

- Bieda T.,
1980 *Strzyżów i okoliczne miasteczka pod zaborem austriackim 1772-1918*, [w:] *Studia nad dziejami Strzyżowa i okolic*, red. S. Cynarski, Rzeszów, s. 246-250.
- Bliźniak E.,
1968 *Głogowskie cechy rzemieślnicze*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, t.5, s.51-83.
- Codello A.,
1964 *Samorząd miasta Rzeszowa 1867-1914*, Lublin, s.102.
- Dutkowska A.,
2013 *Rozwój komunikacji pocztowej w Galicji XIX wieku*, [w:] *Galicyskie drogi i bezdroża. Studium infrastruktury i kultury podróżowania*, red. J. Kamińska-Kwak, Rzeszów, s. 169-175.
- Furtak M.,
2014 *Centralny Okręg Przemysłowy 1936-1939. Architektura i urbanistyka. Kraj. Region. Miasto. Fabryka. Osiedle. Budynki*, Łódź
- Gaweł M.,
2013 *Strzyżów i powiat strzyżowski u progu niepodległości (1914-1921). Komunikat badawczy* [w:] *Małe miasta. Tradycje walk o niepodległość*, red. M. Zemło, Lublin-Supraśl, s.171-187.
- Gliwa A.,
2014 *Strzyżów. Zarys dziejów miasta od średniowiecznego do połowy XIX wieku*, Strzyżów
- Guldon Z.,
1991 *Ludność żydowska w miastach małopolskich w drugiej połowie XVII wieku* [w:] *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kiryk, Przemyśl.
- Grzebień L.,
1997 *Parafia w Strzyżowie i kult Matki Bożej Niepokalanej*, Kraków,
- Jabłonowski W.,
2007 *Wojskowi i instytucje wojskowe w budowie konsolidacji państwa po 1935 r.* [w:] *COP. Przeszłość. Teraźniejszość. Przyszłość*, red. J. Konefał, Stalowa Wola, s.111-130.
- Jakubowski S.,
2013 *Exodus – czyli transatlantycka ucieczka z Galicji*, *Rocznik Niebylecki*, t. 1, s. 147-231
- Jucha Z.,
1995 *Polichromia ścienna synagog w Łańcucie, Strzyżowie, Niebylcu kuczki żydowskiej w Ty-czynie i odkrycia i konserwacja* [w:] *Malarstwo monumentalne Polski południowo-wschodniej*. Informator regionalny, Rzeszów, s. 50-51.
- Kaczmar B.,
1995 *Początki kolei żelaznych w Rzeszowie 1858-1890* [w:] *Z przeszłości Rzeszowa*, red. M. Jarosińska, Rzeszów, s. 109-116.
- Kalendarz kółek rolniczych na rok pański 1908*, Lwów 1908, część informacyjna bez numeracji stron.
Katalog zabytków sztuki. Województwo rzeszowskie. Ropczyce, Strzyżów i okolice, red. E. Śnieżyńska-Stolot, F. Stolot, Warszawa 1978, s. 87-95;

- Kotula F.,
1965 *Z dziejów Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Rzeszowie* „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, t. 4, s. 428.
- Kozak S.,
1997 *Obraz notariatu w Galicji w świetle austriackich ustaw notarialnych z 1855 i 1871 roku*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 5, s. 107-122;
1999 *Notariusze rzeszowscy i ich kancelarie w latach 1859-1914*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. 8,
2006 *Obszary aktywności gospodarczej ludności miasta i wsi galicyjskiej na podstawie akt notarialnych. Badania sondażowe* [w:] *Miasteczko i okolica od średniowiecza do współczesności*, red. J. Hoff, Kolbuszowa, s.196-216.
- Kuropatnicki A. E.,
1786 *Geographia albo dokładne opisanie Królestwa Galicyi i Lodomeryi*, Przemyśl,
- Leśniak Z.,
1990 *Kartki z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego Sokół w Strzyżowie 1886-1939*, Strzyżów
- Libelt R.,
2004 *Zdrowie publiczne w Galicji w dobie autonomii w świetle współczesnej statystyki*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t.14, s.33-55;
- Michalewicz J.,
1995 *Żydowskie okręgi metrykalne i żydowskie gminy wyznaniowe w Galicji doby autonomicznej*, Kraków,
- Nowakowski J.,
2013 *Strzyżowski alfabet*, Strzyżów
- Opaliński D.,
2001 *Usługi gastronomiczne na kolejach galicyjskich*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 3, s. 209-220.
2001 *Rola dworców kolejowych w rozwoju przestrzennym miast galicyjskich* [w:] *Rozwój przestrzenny miast...*, s. 305-311.
- Orłowicz M.,
1919 *Ilustrowany przewodnik po Galicji, Bukowni, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów, s. 374-375.
- Ozóg K.,
2014 *Ruch naturalny ludności żydowskiej w okręgu metrykalnym w Rzeszowie w latach 1842-1943*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. 26, s. 67-99.
- Piórecki J.,
1996 *Zabytkowe ogrody i parki województwa rzeszowskiego*, Bolestraszyce, s. 114-116
- Petrus J.,
1969 *Budownictwo Centralnego Okręgu Przemysłowego na Rzeszowszczyźnie i jego wpływ na kształtowanie się stosunków gospodarczo-społecznych*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego”, t. 6, s. 171, 173.

- Prek F. K.,
Czasy i ludzie, przygotował do druku, przedmową i wstępem poprzedził H. Barycz, Wrocław 1959,
Przewodnik po uzdrowiskach, miejscowościach klimatycznych Galicji. Oprac. S. Lewicki, M. Orłowicz, T. Praschil, Lwów 1912,
- Rączy E.,
 2014 *Zagłada Żydów w dystrykcie krakowskim w latach 1939-1945*, Rzeszów,
- Rączy E., Witowicz I.,
 2001 *Polacy ratujący Żydów na Rzeszowszczyźnie w latach 1939-1945*, Rzeszów
- Romaniuk Z.,
 2005 *Cmentarz jako źródło do badań nad elitami miast na przykładzie Bielska Podlaskiego*, [w:] *Małe miasta. Elity*, red. M. Zemło, Supraśl, s. 343-347
- Rusek Z., Skóra D.,
 2009 *Spółeczność żydowska w dawnym Strzyżowie i okolicy - historia i wspomnienia*, Strzyżów
- Rut J.,
 2004 *Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie na polu turystyki pieszej i rowerowej w latach 1886-1914* [w:] *Z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, red. W. Cynarski, K. Obodyński, M. Mirkewicz, Rzeszów, s. 108-113.
- Rymar M.,
 2009 *Architektura dworców kolei Karola Ludwika w Galicji w latach 1855-1910*, Warszawa, s. 188-193.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 9 i 11, red. F. Sulimirski, Warszawa 1888-1890
- Sochacka M.,
 2002 *Spółeczność żydowska w Tyczynie w świetle akt metrykalnych z lat 1877-1941* „Prace Historyczno-Archiwalne”, t.12, s. 99-119;
- Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Realnego z prawem publiczności w Strzyżowie za rok szkolny 1916/17*, Strzyżów 1917
- Stankiewicz R.,
 2008 *Kolej w Rzeszowie 1858-2008*, Rybnik, s. 54, 63.
- Stasiowska J.,
 2001 *Działalność sióstr serafitek prowincji przemyskiej w setną rocznicę istnienia zgromadzenia*. „Premisla Christiana”, t.1, s. 383.
- Stupnicki H.,
 1849 *Galicja pod względem geograficzno-topograficzno-historycznym skreślona przez [...] Z mapą Galicji, łącznie z obwodem krakowskim i Bukowiną*, Lwów, s. 48;
 1869 *Galicja pod względem geograficzno-topograficzno-historycznym :z mapą Galicji i Bukowiną*, wyd. 2, Lwów, s.72.
- Świeboda J.,
 2002 *Banki w Rzeszowie od XVII do XX wieku*, Rzeszów,

- Wejchert K.,
 1984 *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Warszawa, s. 23;
- Wierzbieniec W.,
 2003 *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne*, Rzeszów,
- Wnęk S.,
 1995 *Żydzi w Błażowej od XVII wieku*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 3, s. 105-140 ;
- Wyrobisz A.,
 2010 *Układ przestrzenny miasta jako źródło historyczne*, [w:] *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, red. A. Bartoszewicz i in., Warszawa, s. 163-172.
- Zamojski G.,
 1997 *Finanse żydowskiej gminy wyznaniowej w Czudcu w latach 1928-1939*, „Prace Historyczno-Archiwalne” t. 5, s. 253-271
- 2003 *Ruch ludności w żydowskim okręgu metrykalnym w Sokołowie w latach 1877-1939* [w:] *Studia i materiały z dziejów społecznych Polski południowo-wschodniej*, t. 1, red. Z. Budzyński, Rzeszów, s. 239-258
- 2006 *Instytucje drobnego kredytu w Galicji* [w:] *Miasteczko i okolica - od średniowiecza do współczesności*, red. J. Hoff, Kolbuszowa, s. 156-192.
- 2013 *Ludność Galicji w latach 1831-1832 w świetle austriackich wydawnictw statystycznych*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. 25, s. 107-110.

III Prasa

- „Kurier Rzeszowski”: 1889, nr 6, nr 7; 1890, nr 20
 „Przegląd Rzeszowski”: 1883, nr 14; 1884, nr 9; 1886, nr 12.

Selected socio-economic issues in the history of Strzyżów from the late 19th until mid-20th century

The article discusses selected socio-economic issues occurring in Strzyżów from the late 19th until mid-20th century. The presentation includes basic information about the town's layout and its administrative structures. A significant part of the study focuses on religious relations in Strzyżów, taking into account different denominations typically occurring in the times of Galicia and during the interwar period. Most importantly, the article investigates economy related matters, such as the basic sources of income, and provides an insight into the organizational structure of local trade and crafts which played a key role in the small town's economy.

Key words: Economy, sources of income, population of Strzyżów.